Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Welkom bij de Stakeholderbijeenkomst voor de Nederlandse Natuurherstelverordening.

Samen werken aan breed natuurherstel

De Nederlandse invulling van de Europese Natuurherstelverordening

7 oktober 2026

Natura 2000-gebied Bargerveen, in het zuidoosten van de provincie Drenthe, © 2026

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Slangenkruid

Programma

13:00 – 13:45	Plenaire opening
14:00 – 15:00	Deelsessie ronde 1
15:00 – 15:30	Pauze
15:30 – 16:30	Deelsessie ronde 2
16:45 – 17:00	Afronding

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Een greep uit initiatieven Natuurherstel

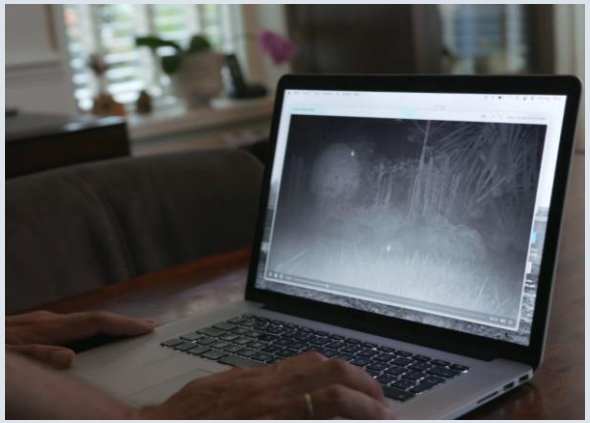

Intern gebruik

Het Ontwerp-Natuurplan

Op 25 augustus aangeleverd bij de Europese Commissie

We hebben **per artikel (ecosysteem**) in kaart gebracht:

- Wat we moeten doen
- Wat we nu al doen
- Wat er nog moet gebeuren
- Hoe we dat kunnen doen
- Hoe haalbaar de doelen voor 2030 zijn

In het Ontwerp-Natuurplan zijn nog geen beleidskeuzes gemaakt, die volgen in het definitieve Natuurplan.

Intern gebruik

Tijdlijn (onder voorbehoud)

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

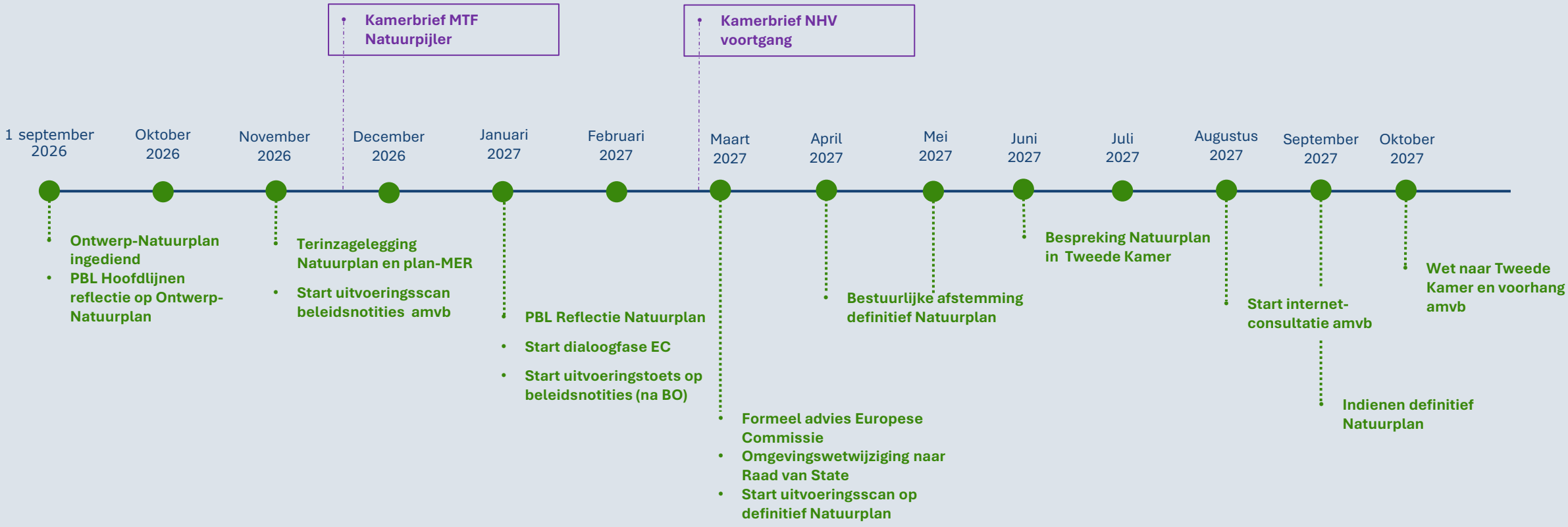

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Proces Terinzagelegging Ontwerp Natuurplan en Plan-mer

Intern gebruik

Zienswijzen indienen op het Ontwerp Natuurplan en plan-MER

- Via www.onslevendlandschap.nl met een link naar het RVO-inlogportaal;
- RVO-portaal: inloggen met DigiD/e-Herkenning om een zienswijze in te dienen;
- Ook mogelijk: een zienswijze per brief of fysiek bij LVVN indienen;
- Het is mogelijk om één zienswijze in te dienen voor beide documenten, of twee aparte zienswijzen (één voor het plan-MER en één voor het Ontwerp-Natuurplan);
  - Zienswijzen voor Ontwerpprogramma LNS worden apart ingediend via het eigen RVO-portaal
- Ontwerp-Natuurplan en plan-MER worden gezamenlijk ter inzage gelegd.
- Gelijktijdig met de terinzagelegging van Ontwerpprogramma Landbouw Natuur en Stikstof
- Duur: 6 weken (naar verwachting van 6 november t/m 18 december).

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Reactienota

- Ingediende zienswijzen worden per thema/rubriek beantwoord;
- Planning: voorzien in april 2027;
- Publicatie op www.onslevendlandschap.nl en in de Staatscourant.

Intern gebruik

Juridisch en wetgeving

Herziene wetgeving met planning

- De uitvoeringswet voor de NHV regelt de concretisering en uitbreiding van taken, bevoegdheden en instrumenten om uitvoering te kunnen geven aan de NHV;
- De internetconsultatie voor het aanpassen van de Omgevingswet sloot op 23 augustus;
- De ingediende zienswijzen worden momenteel verwerkt. Vervolgens wordt de Raad van State om advies gevraagd op het wetsvoorstel, dit volgt in Q1 2027;
- In de tussentijd werken we aan de amvb’s - met name over het Besluit kwaliteit leefomgeving - waarin de verdere uitwerking plaatsvindt;
- De internetconsultatie hiervoor is voorzien in Q2/Q3 van 2027.

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Proces Europese Commissie

Konikpaarden grazen in de Diezemonding.

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Feedback Europese Commissie

- Januari – februari: dialoogfase met de EC.
  - In breed Europees *expert group* verband
  - Bilateraal
- Uiterlijk 1 maart 2027 ontvangen wij de formele feedback van de EC, dit wordt openbaar gemaakt
- Feedback wordt verwerkt in het definitieve Natuurplan

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Tijdlijn (onder voorbehoud)

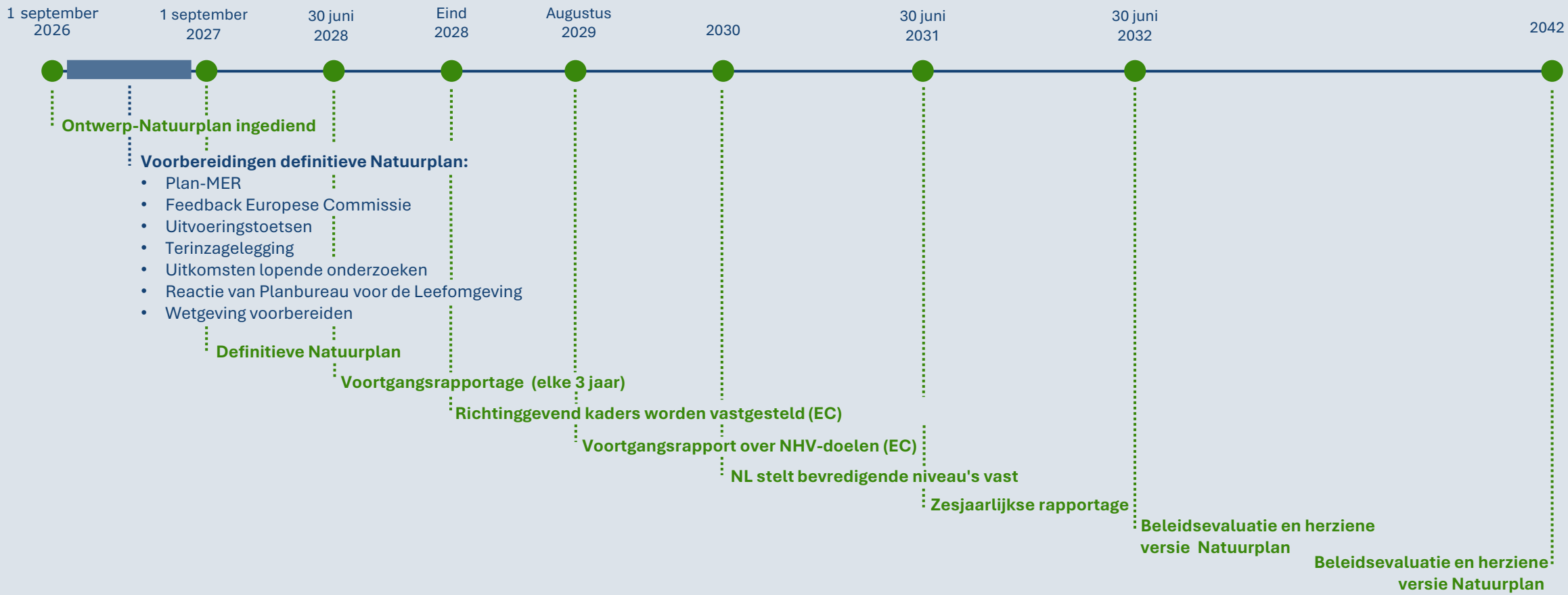

Intern gebruik

Deelsessie 1:

natte ecosystemen
(art. 4, 5 & 9)

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 4

Herstel van **land-**, **kust- en zoetwater-** ecosystemen

Duinen tussen Scheveningen en Hoek, fotograaf: Marco Buitelaar

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Vraag:

Hoeveel procent van alle habitattypen die moeten worden hersteld onder artikel 4 valt onder 'kusthabitattypen'?

A. 35%
B. 45%
C. 65%
D. 75%

Intern gebruik

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Antwoord:

D. **75%**

- De droogvallende zandbanken (H1140) beslaan ongeveer 60%
- De estuaria (H1130) van de Westerschelde en Eems-Dollard ongeveer 15%

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Artikel	Inhoud	Aard verplichting	Datum eerste verplichting
4.1, 4.4	Treffen van herstelmaatregelen ten behoeve van uitbreiding en toestandsverbetering habitattypen.	Resultaatsverplichting op treffen maatregelen op 30 procent/60 procent/100 procent (90 procent) areaal voor respectievelijk 2030, 2040 en 2050.	2030: 30 procent
4.7	Treffen van herstelmaatregelen ten behoeve van kwantiteit en kwaliteit leefgebieden van soorten.	Resultaatsverplichting op treffen maatregelen.	Eerste rapportage 30 juni 2031.
4.11	Verbetergebod herstellende leefgebieden en habitattypen.	Resultaatsverplichting op treffen maatregelen en inspanningsverplichting op het te behalen resultaat.	Vanaf nemen herstelmaatregelen.
4.12	Verslechteringsverbod gebieden met bestaande en benodigde habitattypen.	Inspanningsverplichting op treffen maatregelen en resultaat.	1 september 2027
4.17	Verplichting toename oppervlakte habitattypen in goede toestand en positieve trend leefgebieden van soorten.	Resultaatsverplichting op toename oppervlakte habitattypen in goede toestand, en verzekeren positieve trends van leefgebieden van soorten.	Niet van toepassing.

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 4.1 & 4.4 Herstel van de toestand én omvang van habitattypen

- Maatregelen treffen op minimale oppervlakte van habitattypen, om *toestand ("kwaliteit")* te verbeteren. Gebaseerd op totale nationale oppervlakte 30% in 2030 , 60 % in 2040 en 90 % in 2050 (4.1).

- Maatregelen treffen om uitbreiding van oppervlakte van habitattypen die nodig is om het behalen van een gunstige referentieoppervlakte te realiseren: 30% in 2030, 60% in 2040 en 100% in 2050 (4.4).

Opgaven op landelijk niveau: binnen én buiten Natura 2000-gebied

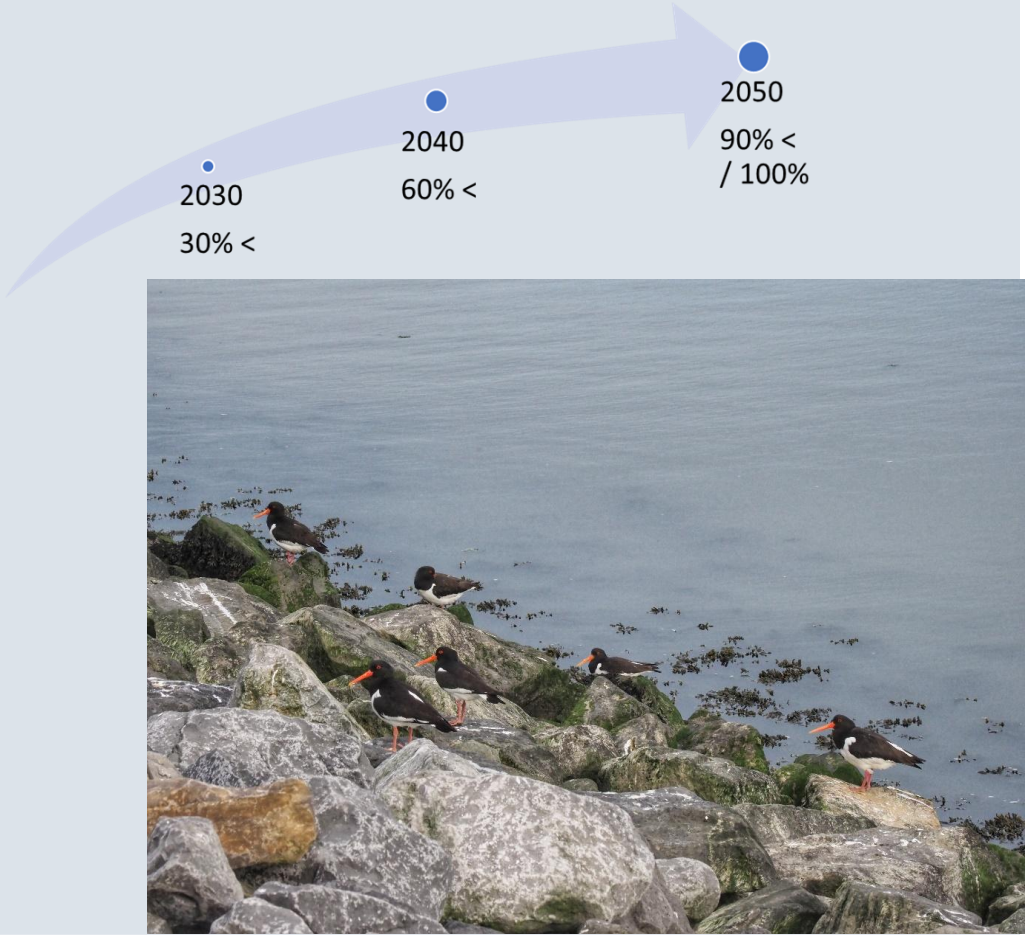

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Wat doen we nu al?

- Er is al **bestaand natuurbeleid**. Hiermee halen we de doelen voor 2030 voor een groot deel.
- Voorbeelden:
  - Natura 2000-beheer (2028-2033)
  - Kaderrichtlijn Water (2028-2033)
  - Programmatische Aanpak Grote Wateren

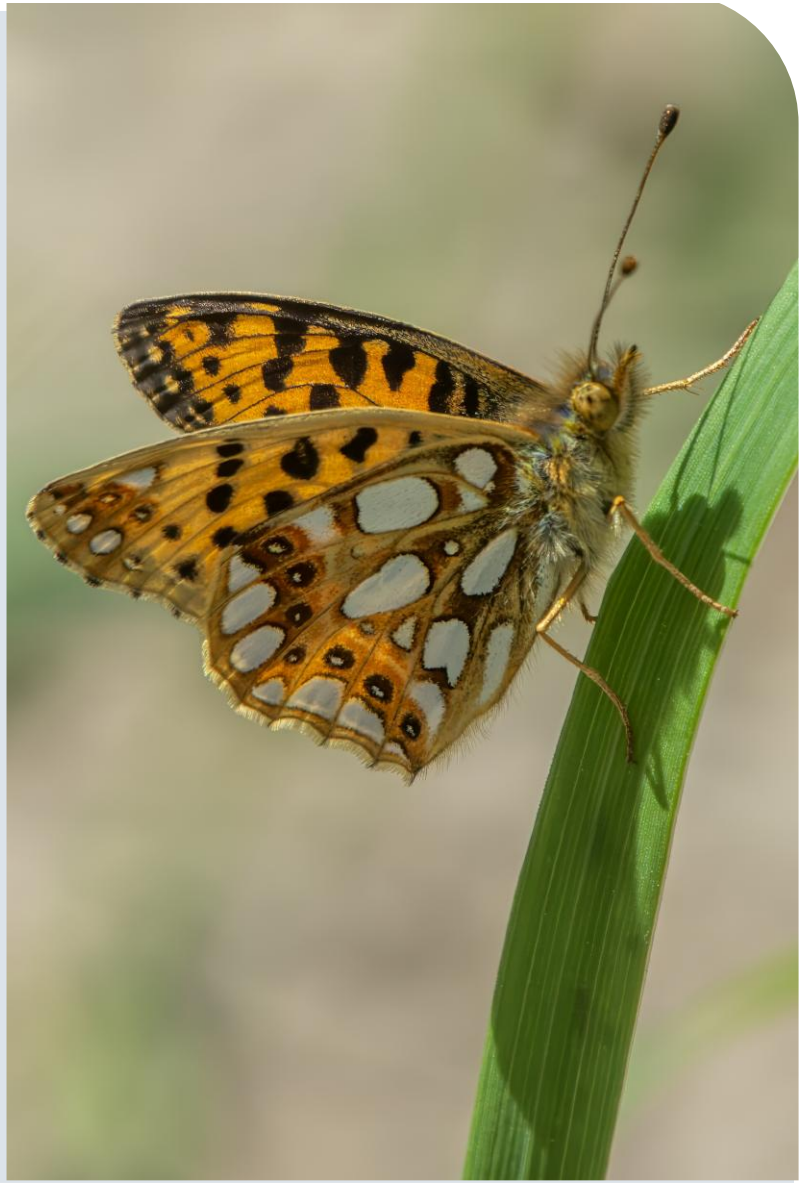

Kleine parelmoervlinder

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Wat moet er nog gebeuren tot 2030?

- De kwaliteit van 437 tot 479 km² bestaande natuur **herstellen**. In ieder geval:
  - 'Slikken en zandplaten'
  - 'Estuaria'* (*wordt nog onderzocht)
- **Uitbreiden** Vooral:
  - 'Rotsachtige en duinhabitats'
  - 'Grasland en overige weidehabitats'
  - Zeer klein deel in grote wateren, maar estuaria nog onbekend.
- Leefgebieden van VHR soorten **versterken**.
- Eerst de leefgebieden van de planten en dieren die er het allerslechtst aan toe zijn.

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Hoe kunnen we dat doen?

- Inzet 2030: Focus op Waddenzee (H1140) en W'schelde en Eems-Dollard (H1130). Estuaria met name middels verkenningen.
- Waarom? Gebieden met **de meeste potentie**: grootste oppervlaktes van habitattypen met NHV opgave.
- Nieuwe N2000-beheerplannen en KRW-stroomgebiedsbeheerplannen bieden stevig fundament.

Intern gebruik

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Vervolgstappen

- In beeld brengen van de ecologische potentie voor uitbreiding en herstel van selectie van N2000-gebieden en betreffende habitattypen
- Onderzoek kwaliteits-/kwantiteitsopgave estuaria H1130
- In beeld brengen knelpunten en maatregelen (puzzel leggen verschillende plannen)
- Uitwerken borging (financieel; juridisch, bestuurlijk)

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 4.7: Leefgebieden van soorten

4.7: herstelmaatregelen die nodig zijn voor het realiseren van voldoende **kwaliteit en kwantiteit van de leefgebieden van VHR soorten** (verbeteren, ontwikkelen, verbinden);

4.17b: Lidstaten verzekeren een **toenemende trend naar voldoende kwaliteit en kwantiteit.**

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 4.7: Leefgebieden van soorten

Inzet voor de eerste planperiode:

Leefgebiedenherstel voor de meest urgente soorten. Dit is nodig om op termijn de NHV doelen (en daarmee de VHR doelen) te halen.

Urgentie op basis van VHR rapportage: 18 prioritaire HR-soorten en 61 prioritaire VR-soorten (in ~10 groepen ingedeeld, naar ecosysteemtype).

Artikel 4.7: Leefgebieden van soorten

Inzet voor de eerste planperiode:

Leefgebiedenherstel voor de meest urgente soorten. Dit is nodig om op termijn de NHV doelen (en daarmee de VHR doelen) te halen.

Urgentie op basis van VHR rapportage: 18 prioritaire HR-soorten en 61 prioritaire VR-soorten (in ~10 groepen ingedeeld, naar ecosysteemtype).

(lange termijn: voldoende leefgebied voor alle VHR soorten)

© Eddy Clerx

Artikel 4.7: Leefgebieden van soorten

Wat is nodig aan leefgebiedenherstel om de negatieve trends voor de meest urgente soorten te stoppen, en/of deze soorten uit de gevarenzone te halen?

Analyse door soortenorganisaties: HR gereed; VR z.s.m.

(resultaten HR opgenomen in ONP – actuele gegevens op OLL)

Natuurherstelverordening | Levend Landschap

BLWG Sovon RAVON FLORON ZOOGDIER VERENIGING ANEMOON De Vlinderstichting

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 4.7: Leefgebieden van soorten

Volgende stappen:

1) Vaststellen van overlap met bestaand en voorgenomen beleid:
   - Ruimtelijke overlap met gebieden waar extra inzet is voorzien (bijvoorbeeld voor habitattypen, maar ook maatregelpakket natuur en stikstof);
   - Bijdrage van maatregelen die reeds worden genomen / zijn voorzien, in deze gebieden en elders.

2) Vaststellen van wat aanvullend nodig is.

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 4.7: Leefgebieden van soorten

3) Vaststellen van inzet, maatregelen en financiering.
   - Aard en omvang van aanvullende maatregelen zal sterk verschillen per soort(groep);
   - Samenwerking nodig met medeoverheden, kennisinstellingen, TBO's;
   - Integraliteit met andere (NHV) soorten-opgaven?
   - Grote overlap met nieuwe N2000-beheerplannen in kustwateren.

4) Deadline definitief Natuurplan: maart 2027!

Artikel 5

Herstel van mariene ecosystemen

Luchtfoto Amelander staart, fotograaf: Martijn Harleman

Intern gebruik

Artikel 5: Herstel van mariene ecosystemen

Vraag:

Voor welke plant/soort vond het grootste herstelproject ter wereld in Nederland plaats?

A. Zeegras
B. Koraal
C. Lamsoor
D. Oesters

Intern gebruik

Artikel 5: Herstel van mariene ecosystemen

Antwoord:

A. **Zeegras**

Het herstelproject bij Griend in de Waddenzee besloeg in 2024 bruto 1668 hectare zeegras (netto-oppervlakte: 65,7 hectare groot zeegras).

Intern gebruik

Artikel 5: Herstel van mariene ecosystemen

Wat moeten we doen?

- Habitattypen en leefgebieden van soorten **herstellen en uitbreiden.**
- Kwaliteit van de natuur **beter in beeld** brengen.

Intern gebruik

Artikel 5: Herstel van mariene ecosystemen

Artikel	Inhoud	Aard verplichting	Datum eerste verplichting
5.1, 5.2	Treffen van herstelmaatregelen ten behoeve van de toestand en uitbreiding van habitattypen.	Resultaatsverplichting op treffen maatregelen groepen 1-6 op 30/60/100 procent (90 procent) areaal. Resultaatsverplichting op treffen maatregelen groep 7 op nog te stellen percentage van het areaal.	2030: groep 1-6 2040: groep 7
5.5	Treffen van herstelmaatregelen ten behoeve van kwantiteit en kwaliteit leefgebieden van soorten.	Resultaatsverplichting.	Eerste rapportage 30 juni 2031.
5.7	In kaart brengen van de toestand.	Resultaatsverplichting. Groep 1-6: 50 procent toestand bekend in 2030, 100 procent in 2040. Groep 7: 50 procent toestand bekend in 2040, 100 procent in 2050.	2030: groep 1-6 2040: groep 7
5.9	Verbetergebod herstellende leefgebieden en habitattypen. Verslechteringsverbod herstelde leefgebieden en habitattypen.	Resultaatsverplichting op treffen maatregelen. Inspanningsverplichting op het te behalen resultaat.	Vanaf het nemen van herstelmaatregelen.
5.10	Verslechteringsverbod bestaande habitattypen.	Inspanningsverplichting op treffen maatregelen en resultaat.	1 september 2027
5.14	Verplichting toename oppervlakte habitats in goede toestand en positieve trend leefgebieden van soorten.	Resultaatsverplichting op toename oppervlakte habitat in goede toestand.	Niet van toepassing.

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 5.1 & 5.2: Herstel van mariene ecosystemen

Wat moet er nog gebeuren?

- Kwaliteit van 135 km^2 bestaande natuur in kaart brengen en waar nodig **herstellen.**
  - Waarschijnlijk veel kleinere oppervlakte (<5)
- Natuur **uitbreiden** met 1.429 km^2 nieuwe natuur.
  - Oppervlak nog niet definitief, met name afhankelijk van oesterriffen

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 5.1 & 5.2: Herstel van mariene ecosystemen

In km²		GRO	Uitbreiding 2030	Uitbreiding 2040	Uitbreiding 2050
			Gemiddelde van bandbreedte	Gemiddelde van bandbreedte	Gemiddelde van bandbreedte
Zeegrasvelden (1)	Litoraal	34	8	16	27
	Sublitoraal	28	8	17	28
Bossen van macroalgen (2)	-	2	0	0	0
Mossel- en oesterbanken (3)	Litoraal	26	1	2	4
	Sublitoraal	4729	1.412	2.824	4.707
Spons-, koraal- en koraligene velden (5)	-	855	0	0	0

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 5: Herstel van mariene ecosystemen

Wat doen we nu al?

- Met **bestaand beleid** halen we de doelen van 2030 voor een groot deel. Voorbeelden:
  - Noordzeeakkoord (o.a. 15% gesloten gebieden en Natuurversterking Noordzee)
  - Kaderrichtlijn Mariene Strategie (milieudruk volle zee)
  - Kaderrichtlijn Water (milieudruk kustwateren)
  - Natura 2000-gebieden

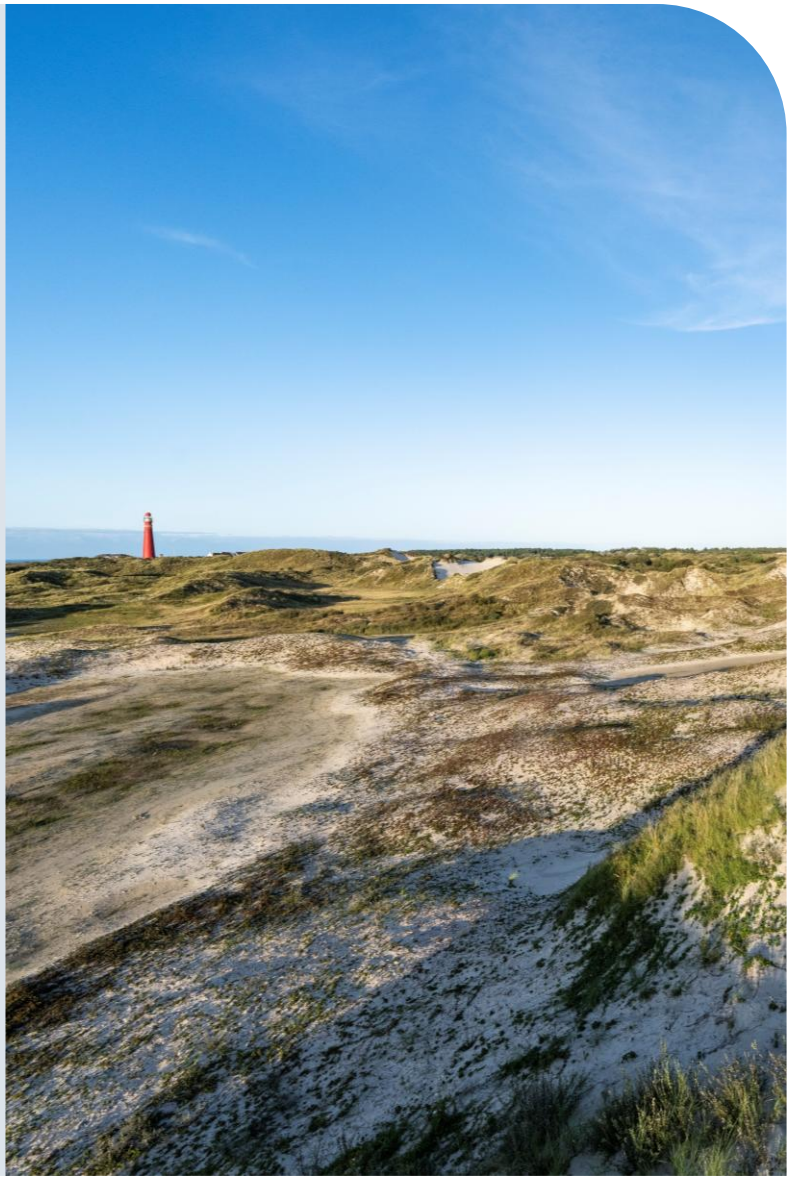

Duinen Schiermonnikoog

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 5: Herstel van mariene ecosystemen

Hoe kunnen we dat doen?

- **Waterkwaliteit** verbeteren.
- Actief zorgen voor broed- en zaadbronnen van **schelpdieren en waterplanten**.
- Focus op **Natura 2000- en KRM-gebieden** waar habitattypen zijn of waar ze zich zouden kunnen vestigen.

Intern gebruik

Artikel 5.5: Leefgebieden van soorten

5.5: herstelmaatregelen die nodig zijn voor het realiseren van voldoende **kwaliteit en kwantiteit van de leefgebieden van VHR soorten** (verbeteren, ontwikkelen, verbinden);

5.14b: Lidstaten verzekeren een **toenemende trend naar voldoende kwaliteit en kwantiteit.**

Artikel 5.5: Leefgebieden van soorten

Inzet voor de eerste planperiode:

Leefgebiedenherstel voor de meest urgente soorten. Dit is nodig om op termijn de NHV doelen (en daarmee de VHR doelen) te halen.

29 soorten ongunstige staat
van instandhouding & leefgebied knelpunt

- Milieudruk (vervuiling, geluid)
- Verstoring (scheepvaart, recreatie, energie)
- Zoet-zout barrières
- Visserijdruk (bijvangst, prooidieren)

Artikel 5.5: Leefgebieden van soorten

Inzet voor de eerste planperiode:

Leefgebiedenherstel voor de meest urgente soorten:

5 zeezoogdieren

16 vogels

6 trekvissen

2 haaien en roggen

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 5: Herstel van mariene ecosystemen

Aandachtspunten

- Gunstige referentieoppervlakte oesterriffen (vernauwen bandbreedtes)
- Indicatoren aanwezigheid en toestand
- Actief versus passiefherstel oesterriffen en zeegrasvelden (zoeken naar kantelpunt)
- Verslechteringsverbod buiten N2000
- Borging en timing N2000-bhp, KRM MS3 en KRW SGBP.

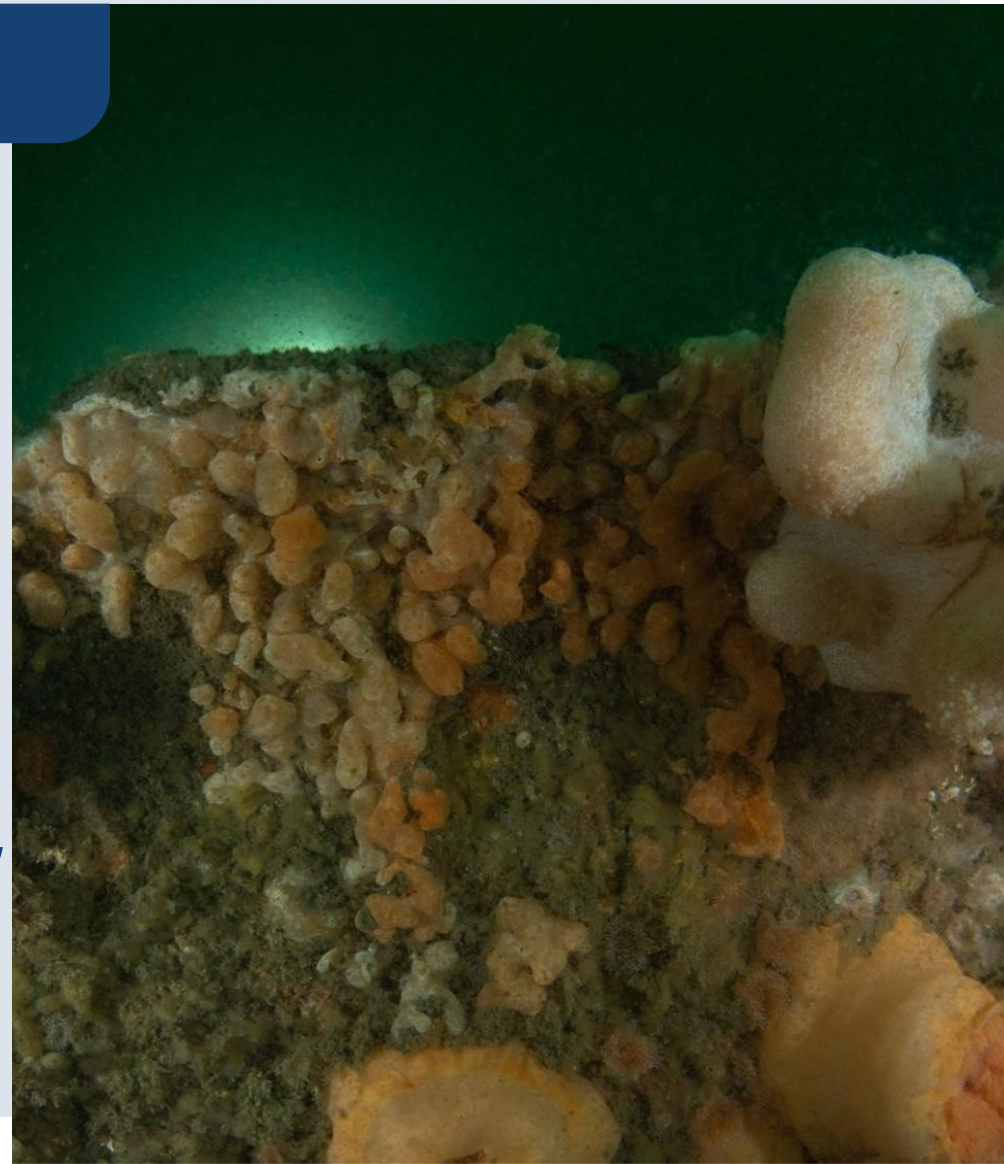

Intern gebruik

Artikel 9

Herstel van rivieren en overstromingsgebieden

De Waal in Nijmegen, fotograaf: Tineke Dijkstra

Intern gebruik

Artikel 9: Herstel van rivieren en overstromingsgebieden

Vraag:

Hoeveel kunstwerken, zoals sluizen, stuwen en gemalen, worden volgens de Stroomgebiedbeheerplannen 2022-2027 nu al passeerbaar gemaakt voor vissen?

A. 51
B. 374
C. 576
D. 643

Intern gebruik

Artikel 9: Herstel van rivieren en overstromingsgebieden

Antwoord:

D. **643**

643 kunstwerken: 346 in het Rijngebied, 271 in het Maasgebied, 10 in het Scheldegebied en 16 in het Eemsgebied

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 9: Herstel van rivieren en overstromingsgebieden

Wat moeten we doen?

- Kunstmatige barrières in oppervlaktewateren **in kaart brengen**
- Barrières waar mogelijk **verwijderen**.
- Maatregelen nemen om het natuurlijk functioneren van overstromingsgebieden te **verbeteren**

Intern gebruik

Artikel 9: Herstel van rivieren en overstromingsgebieden

Artikel	Inhoud	Aard verplichting	Datum eerste verplichting
9.1	Lidstaten inventariseren de kunstmatige barrières voor de verbindingen van oppervlaktewateren en brengen de barrières in kaart die moeten worden weggenomen om bij te dragen tot het halen van de doelstellingen uit artikel 4 en de doelstelling om op EU-niveau uiterlijk in 2030 minstens 25.000 kilometer vrijstromende rivieren te realiseren.	Resultaatsverplichting op uitvoeren inventarisatie. Realiseren zelf te stellen doelen en in stand houden resultaat. (KRW zelf heeft wel resultaatsverplichtingen)	2030
9.2	De lidstaten nemen de kunstmatige barrières weg volgens het bedoelde plan voor de verwijdering van die barrières uit lid 1.	Resultaatsverplichting indien in de inventarisaties barrières worden aangemerkt die verwijderd kunnen worden.	Uiterlijk 2050
9.3	De lidstaten nemen maatregelen die nodig zijn om de natuurlijke functies van de betrokken overstromingsgebieden te verbeteren.	Resultaatsverplichting.	
9.4	De lidstaten verzekeren dat de natuurlijke verbindingen van rivieren en de natuurlijke functies van de betrokken overstromingsgebieden die zijn hersteld in stand worden gehouden.	Resultaatsverplichting op uitvoering onderhoudsmaatregelen.	Voortdurend

Intern gebruik

Artikel 9: Herstel van rivieren en overstromingsgebieden

Wat doen we nu al?

- Barrières al bekend voor alle wateren in Nederland dankzij de **Kaderrichtlijn Water (KRW)**
- **Bestaand beleid** waarmee we aan deze doelen werken:
  - KRW
  - Ruimte voor de Rivier (2.0)
  - Programmatische Aanpak Grote Wateren
  - Natura 2000-beheerplannen

Rivier de IJssel

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 9: Herstel van rivieren en overstromingsgebieden

Wat moet er nog gebeuren?

- Kunstmatige barrières in van nature stromende oppervlaktewateren **in kaart brengen**
- Verwijderen van de barrières die zijn geïdentificeerd en geen sociaal-economische functie meer vervullen.
- Maatregelen nemen om het natuurlijk functioneren van overstromingsgebieden te **verbeteren**

Intern gebruik

Artikel 9: Herstel van rivieren en overstromingsgebieden

Hoe kunnen we dat doen?

- Bestaande monitoring van rivierbarrières **updaten (Jan '27).**
- Maatregelen vooral uitvoeren via de KRW (SGBP 2028-2033) en NHV-artikel 4.
- Integrale aanpak in gebieden; daar komen de opgaven samen:
  - Artikel 4 en 9
  - RvdR2.0 (rivierbodemligging, meergeulenaanpak)
  - Wateroverlast / droogte in beekdalen

Intern gebruik

Artikel 4

Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Duinen tussen Scheveningen en Hoek, fotograaf: Marco Buitelaar

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Artikel	Inhoud	Aard verplichting	Datum eerste verplichting
4.1, 4.4	Treffen van herstelmaatregelen ten behoeve van uitbreiding en toestandsverbetering habitattypen.	Resultaatsverplichting op treffen maatregelen op 30 procent/60 procent/100 procent (90 procent) areaal voor respectievelijk 2030, 2040 en 2050.	2030: 30 procent
4.7	Treffen van herstelmaatregelen ten behoeve van kwantiteit en kwaliteit leefgebieden van soorten.	Resultaatsverplichting op treffen maatregelen.	Eerste rapportage 30 juni 2031.
4.11	Verbetergebod herstellende leefgebieden en habitattypen.	Resultaatsverplichting op treffen maatregelen en inspanningsverplichting op het te behalen resultaat.	Vanaf nemen herstelmaatregelen.
4.12	Verslechteringsverbod gebieden met bestaande en benodigde habitattypen.	Inspanningsverplichting op treffen maatregelen en resultaat.	1 september 2027
4.17	Verplichting toename oppervlakte habitattypen in goede toestand en positieve trend leefgebieden van soorten.	Resultaatsverplichting op toename oppervlakte habitattypen in goede toestand, en verzekeren positieve trends van leefgebieden van soorten.	Niet van toepassing.

Artikel 4.1 & 4.4 Herstel van toestand en omvang van habitattypen

- Maatregelen treffen op minimale oppervlakte van habitattypen, om *toestand ("kwaliteit")* te verbeteren. Gebaseerd op totale nationale oppervlakte 30% in 2030 , 60 % in 2040 en 90 % in 2050 (4.1).

- Maatregelen treffen voor uitbreiding van oppervlakte van habitattypen. Daarmee realiseren van gunstige referentieoppervlakte: 30% in 2030, 60% in 2040 en 100% in 2050 (4.4).

Opgaven op landelijk niveau: binnen én buiten Natura 2000-gebied

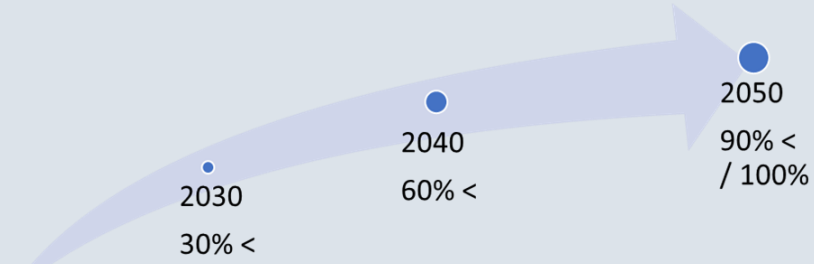

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Vraag:

Hoeveel procent van alle habitattypen onder artikel 4 verkeert volgens de laatste HR-rapportage (2025) in goede toestand?

A. 4%
B. 18%
C. 25%
D. 33%

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Antwoord:

B. **18%**

- 18% (456 km^2) verkeert in goede toestand
- 69% (1.727 km^2) verkeert in niet-goede toestand
- van 13% (334 km^2) is de toestand onbekend

Intern gebruik

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Is wat we nu al doen genoeg??

- Er is al **bestaand natuurbeleid**. Hiermee halen we de doelen voor 2030 voor een groot deel.
- Voorbeelden:
  - Natura 2000-beheer
  - Natuurnetwerk Nederland
  - Programma Natuur
  - Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer

- Bestaand beleid is niet voldoende, **nieuw beleid is nodig**.
- Maatregelen van **ministeriële Taskforce** zullen helpen.

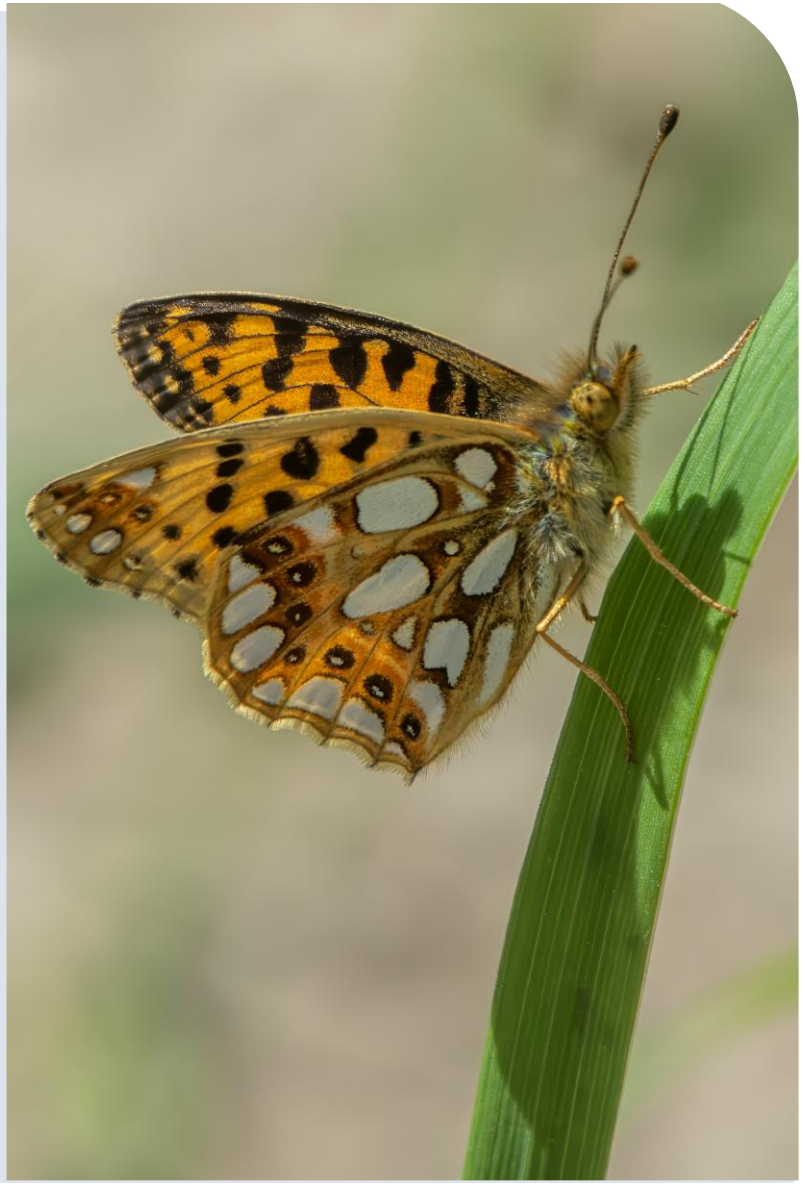

Kleine parelmoervlinder

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Wat moet er nog gebeuren voor 2030?

- De kwaliteit van 296 tot 548 km² bestaande habitattypen **herstellen**. Grootste arealen bij:
  - 'Slikken en zandplaten'
  - 'Estuaria'

- Habitattypen met minimaal 14 km² **uitbreiden**. Grootste arealen bij:
  - groep habitattypen 'rotsachtige en duinhabitats'
  - groep habitattypen 'grasland en overige weidehabitats'

Intern gebruik

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Hoe kunnen we dat doen?

- Inzet 2030: focus op beperkt aantal (~40) **Natura 2000-gebieden**
- Gebieden met **de meeste potentie**: grootste oppervlaktes van habitattypen met NHV opgave
- Benutten: **ministeriële Taskforce:** draagt bij aan verkleinen restopgave.

Intern gebruik

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

PBL Reflectie

- Gericht op stikstofgevoelige natuur
- Gericht op Natura2000-gebieden
- Uitdagingen in tijd

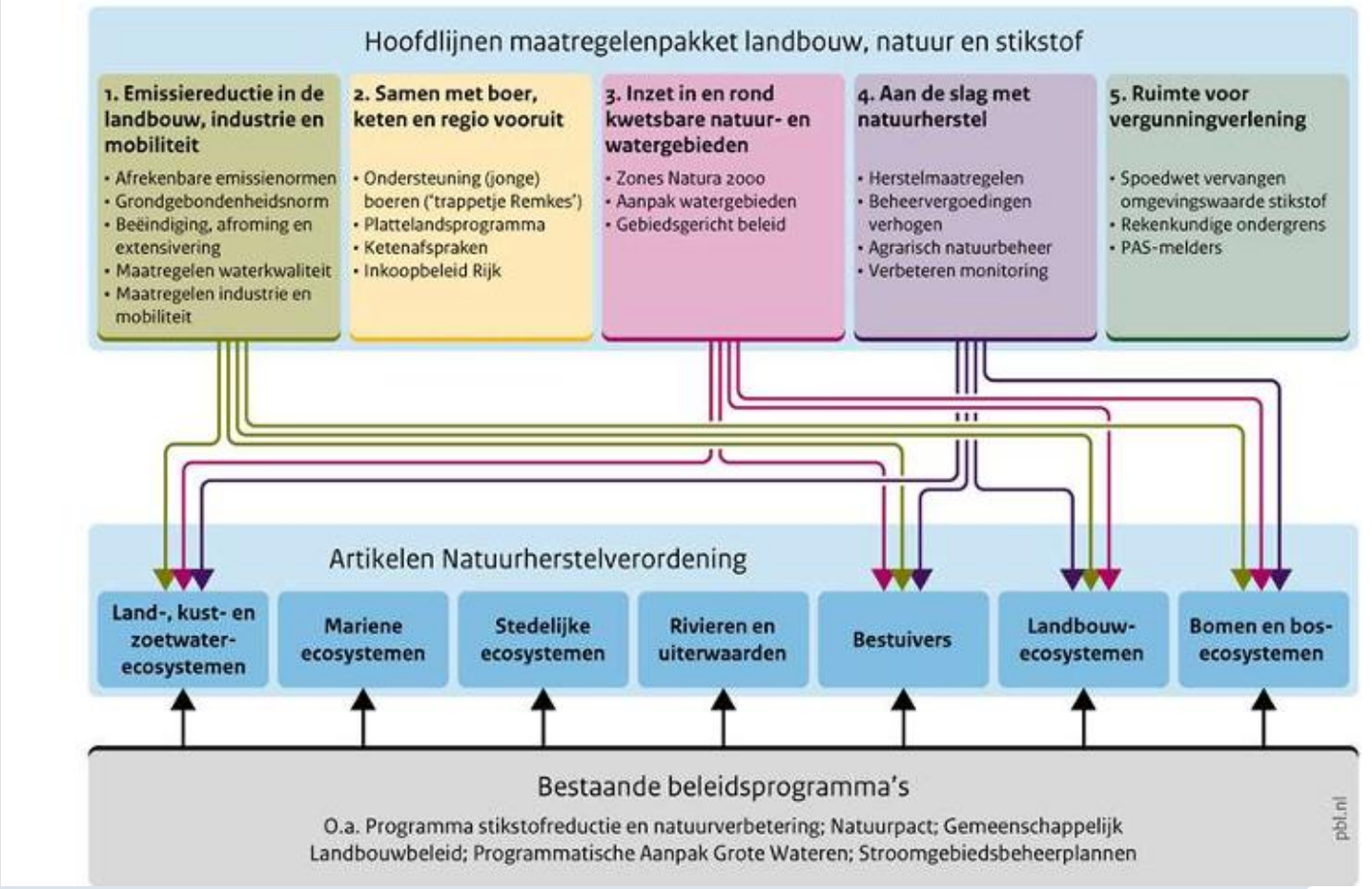

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Hoe kunnen we dat doen?

- Inzet 2030: focus op beperkt aantal (~40) **Natura 2000-gebieden**
- Gebieden met **de meeste potentie**: grootste oppervlaktes van habitattypen met NHV opgave
- Benutten: **ministeriële Taskforce:** draagt bij aan verkleinen restopgave.
- Ook herstel van **niet stikstofgevoelige natuur** nodig om 2030 doelen te halen o.a. in grote wateren, delta en de Waddenzee
- In de geselecteerde Natura 2000-gebieden gaan we **snel aan de slag, op basis van de huidige kennis.**

Intern gebruik

Vervolgstappen

- In beeld brengen ecologische potentie voor uitbreiding en herstel van selectie van N2000-gebieden en betreffende habitattypen
- In beeld brengen knelpunten en maatregelen
- Uitwerken borging (financieel; juridisch, bestuurlijk)

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 4.7: Leefgebieden van soorten

4.7: herstelmaatregelen die nodig zijn voor het realiseren van voldoende **kwaliteit en kwantiteit van de leefgebieden van VHR soorten** (verbeteren, ontwikkelen, verbinden);

4.17b: Lidstaten verzekeren een **toenemende trend naar voldoende kwaliteit en kwantiteit.**

Artikel 4.7: Leefgebieden van soorten

Inzet voor de eerste planperiode:

Leefgebiedenherstel voor de meest urgente soorten. Dit is nodig om op termijn de NHV doelen (en daarmee de VHR doelen) te halen.

Urgentie op basis van VHR rapportage: 18 prioritaire HR-soorten en 61 prioritaire VR-soorten (in ~10 groepen ingedeeld, naar ecosysteemtype).

Artikel 4.7: Leefgebieden van soorten

Inzet voor de eerste planperiode:

Leefgebiedenherstel voor de meest urgente soorten. Dit is nodig om op termijn de NHV doelen (en daarmee de VHR doelen) te halen.

Urgentie op basis van VHR rapportage: 18 prioritaire HR-soorten en 61 prioritaire VR-soorten (in ~10 groepen ingedeeld, naar ecosysteemtype).

(lange termijn: voldoende leefgebied voor alle VHR soorten)

© Eddy Clerx

Artikel 4.7: Leefgebieden van soorten

Wat is nodig aan leefgebiedenherstel om de negatieve trends voor de meest urgente soorten te stoppen, en/of deze soorten uit de gevarenzone te halen?

Analyse door soortenorganisaties: HR gereed; VR z.s.m.

(resultaten HR opgenomen in ONP – actuele gegevens op OLL)

Natuurherstelverordening | Levend Landschap

BLWG Sovon RAVON FLORON ZOOGDIER VERENIGING ANEMOON De Vlinderstichting

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 4.7: Leefgebieden van soorten

Volgende stappen:

1) Vaststellen van overlap met bestaand en voorgenomen beleid:
   - Ruimtelijke overlap met gebieden waar extra inzet is voorzien (bijvoorbeeld voor habitattypen, maar ook maatregelpakket natuur en stikstof);
   - Bijdrage van maatregelen die reeds worden genomen / zijn voorzien, in deze gebieden en elders.

2) Vaststellen van wat aanvullend nodig is.

Artikel 4.7: Leefgebieden van soorten

3) Vaststellen van inzet, maatregelen en financiering.
   - Aard en omvang van aanvullende maatregelen zal sterk verschillen per soort(groep);
   - Samenwerking nodig met mede-overheden, kennisinstellingen, TBO’s;
   - Integraliteit met andere (NHV) soorten-opgaven?

4) Deadline definitief Natuurplan: maart 2027!

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

4.11, 4.12, 4.13: Verslechteringsverbod en verbetergebod

4.11, 4.12, 4.13: Verslechteringsverbod en verbetergebod

In het kort:

- Ook buiten N2000 gaat een verslechteringsverbod gelden voor habitattypen (mits in goede toestand, of nodig voor de opgave);
- Als herstel wordt ingezet, moet dit behouden blijven en worden voortgezet (voor zowel habitattypen als leefgebieden).

4.11, 4.12, 4.13: Verslechteringsverbod en verbetergebod

Uitwerking is gaande.

Wetgeving:

- Wetswijziging Omgevingswet: zienswijzen worden nu verwerkt; nieuw wetsvoorstel in Q1 2027 naar de Raad van State. Behandeling Kamers voorzien in Q2/Q3 2027.
- AMvB: conceptteksten voorzien eind dit jaar; daarna uitvoeringstoetsen door medeoverheden.
- Inwerkingtreding zo snel mogelijk na indiening definitief Natuurplan.

4.11, 4.12, 4.13: Verslechteringsverbod en verbetergebod

Praktische en organisatorische uitwerking

Uitgangspunten:

- NHV doelen halen, maar beperken van impact (bureaucratie; ruimtegebruik; activiteiten).
- Vergunningstelsel vermijden door voldoende actieve maatregelen te treffen, daarmee externe werking ondervangen.
- Perverse prikkels vermijden.

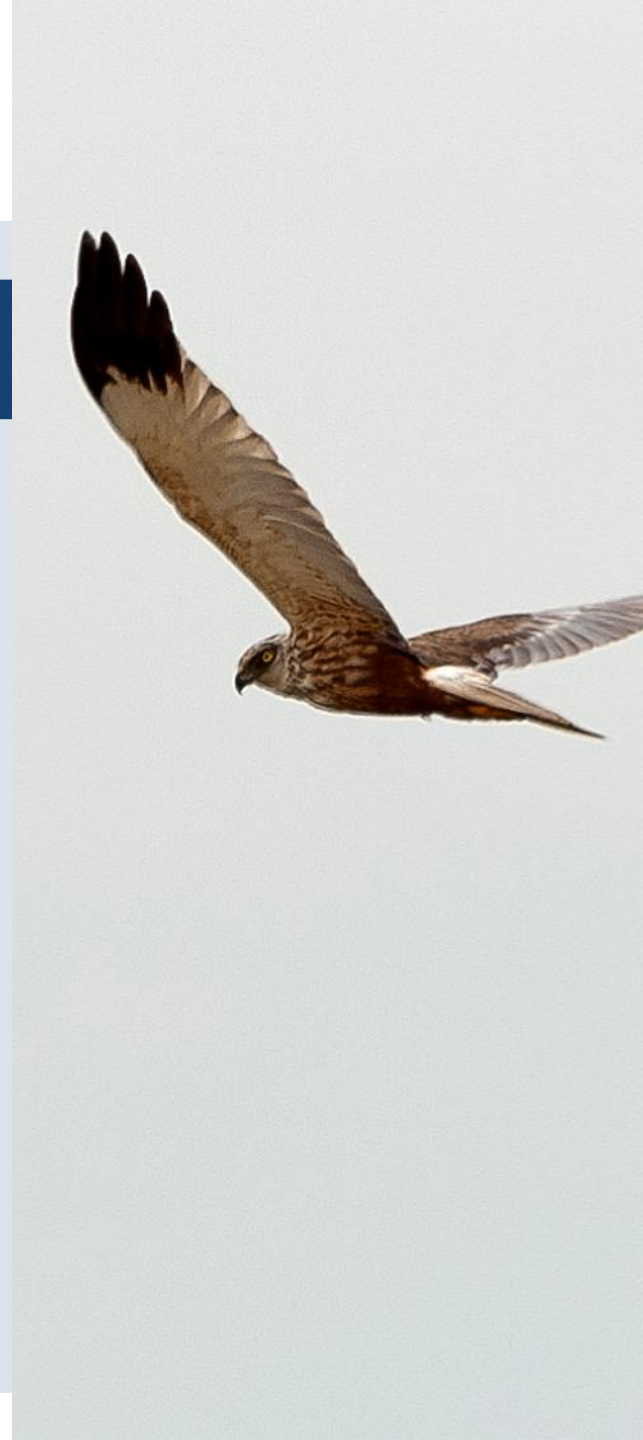

4.11, 4.12, 4.13: Verslechteringsverbod en verbetergebod

Open vragen:

- Striktere bescherming NNN (bijvoorbeeld: habitattypen toevoegen aan toetsing)?
- Wat is een ‘gebied’?
  - Zodanig invullen dat er binnen gebieden saldering mogelijk is (vergelijkbaar met N2000 systematiek)
- Wat is een ‘maatregel’?
  - Voorkomen dat generieke maatregelen of vrijwillige inzet ‘bestraft’ worden met disproportioneel verslechteringsverbod
- Hoe borgen we dat de nodige maatregelen daadwerkelijk worden genomen?

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Hierdense Beek op de Veluwe

Artikel 12

Bosecosystemen

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 12: Bosecosystemen

- Treffen van herstelmaatregelen die nodig zijn om de **biodiversiteit van bosecosystemen** te vergroten
- Lidstaten realiseren een stijgende trend van de gemeenschappelijke **bosvogelindex**
- Lidstaten realiseren een stijgende trend van de volgende **indicatoren** in bosecosystemen
  - staand dood hout;
  - liggend dood hout;
  - bosconnectiviteit;
  - voorraad organische koolstof;
  - het aandeel door inheemse gedomineerde boomsoorten;
  - diversiteit aan boomsoorten.
- Stijgende trend tot aan **het bevredigende niveau**

Intern gebruik

Artikel 12: Bosecosystemen

- Nederlandse Bosinventarisatie (NBI)
- Uitbreiding NBI:
  - Versnelde metingen bodemkoolstof
  - Bosconnectiviteit op basis van satellietgegevens
- Bosvogelindex via Sovon en CBS
- Historische trend en basislijn
  - Staand en liggend dood hout tussen 2001 tot 2021 sterk toenemend, 2021-2024 gestabiliseerd
  - Inheemse boomsoorten tussen 2012 en 2025 licht gestegen
  - Diversiteit aan boomsoorten stabiel/licht gestegen
- Overige indicatoren nog geen historische trend en nullijn vastgesteld
  - Bodem koolstof nieuw, eventueel met eerder bodem onderzoek wel een proxy.
  - Bosverbondenheid methodologie nog aan het uitwerken maar via RS terugwerkende kracht kijken
- Basislijn kan nog niet in perspectief worden geplaatst omdat bevredigende niveau nog vastgesteld moet worden
  - Dit wordt in 2030 gedaan
  - Het zou goed kunnen dat op enkele indicatoren door inzet van afgelopen jaren al dicht bij/ op het gunstige niveau zitten, dan moet het in stand worden gehouden

Intern gebruik

Artikel 12: Bosecosystemen

Bepalen opgave NHV

- Veel bekend vanuit bestaande revitaliseringsplannen.
- Veel revitaliseringsplannen nog niet in uitvoering van wegen tekort aan middelen
- Uitvoeren van deze plannen zal trends doen stijgen.
- Intensivering van de bestaande revitaliseringsopgave.
- Deel van de opgave wordt al uitgevoerd via staand beleid
  - Programma Natuur
  - N2000
  - Koploper NPLG
  - Bossenstrategie
  - Provinciale middelen
  - Etc.
- Bosverbondenheid en bomen aanplant art 13 via versnelling bosuitbreidingsopgave bossenstrategie
- Integraal uitvoering geven aan NHV, Klimaat en functies bos

Dennenbos bij Sevenum

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 12: Bosecosystemen

Bepalen opgave NHV

- Afgesproken is dat de bossenstrategie het uitvoeringskader vormt voor art 12
- Indicatoren zijn een proxy voor vitaal bos.
- Systeem herstel via revitalisering, niet sturen op losse indicatoren.
- Bosverbondenheid via bosuitbreiding bossenstrategie
- Bestaande revitaliseringsplannen en provinciale bossenstrategien als basis:
- 94.000 ha additioneel revitaliseren tot 2050. + staand beleid is 1/3^{e} van Nederlandse bos

	Indicator Natuurherstelverordening							
Revitaliseringsmaatregel	Staand dood hout	Liggend dood hout	Ongelijkmatige leeftijds-opbouw	Bosver-bondenheid	Dominantie inheemse boomsoorte	Diversiteit boom-soorten	Voorraad koolstof	Bos-vogels
Stimuleren dood hout staand	+						+	+
Stimuleren dood hout liggend		+					+	+
Versterken structuur verticaal			+				+/-	+
Versterken structuur horiz.				+			+/-	+
Stimuleren menging						+	+	+
Inbreng loof / rijkstrooisel					+/-	0 tot +	+	+/-

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 12: Bosecosystemen

Maatregelen

- Revitalisering is verzamelterm o.a.
  - Hydrologisch herstel
  - Exoten bestrijding
  - Wildbescherming
  - Bodemherstel
  - Bosuitbreiding
  - Stimuleren doodhout
  - Hydrologisch herstel
  - Aanplant rijkestrooiselsoorten
  - Stimulering menging en verjonging
- = maatwerk
- Uitvoering via provincies en bestaande structuren van gedecentraliseerd natuurbeleid

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 12: Bosecosystemen

Samenhang met andere artikelen

- Artikel 4
  - Doelen voor kwaliteitsverbetering habitattypen en leefgebieden van soorten kunnen bijdragen aan doelen voor bosindicatoren.
- Artikel 8
  - Afhankelijk van ruimtelijke overlap tussen stedelijke en bosecosystemen
  - Met name op stedelijke doel voor boomkroonbedekking i.r.t. connectiviteit van bossen
- Artikel 10
  - Bestuivers zijn niet gebonden aan 1 artikel/ecosysteem. O.a. raakvlak met indicator dood hout
- Artikel 11
  - Landschapselementen dragen bij aan connectiviteit van bossen

Intern gebruik

Artikel 13

Aanplant van drie miljard extra bomen

Nieuw aangeplante boom in Sevenumse bos, fotograaf Matthijs van Os

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 13: Aanplant van drie miljard extra bomen

Artikel	Inhoud	Aard verplichting	Datum eerste verplichting
13.1	Bijdragen aan het EU-doel om tegen 2030 minstens drie miljard extra bomen aan te planten bij het vaststellen en uitvoeren van de herstelmaatregelen voor de doelen en verplichtingen in artikel 4 en artikel 8 tot en met 12.	Inspanningsverplichting.	Niet van toepassing.
13.2	Bijdragen aan artikel 13.1 met volledige inachtneming van de ecologische beginselen.	Resultaatsverplichting op het in acht nemen van de ecologische beginselen bij de bijdrage uit artikel 13.1.	Niet van toepassing.

- Doelstelling komt voort uit Europese biodiversiteitstrategie
- Breed te interpreteren; geen verdeling per lidstaat
- Artikel 4 & 8 t/m 12 dragen bij aan dit doel
  - *Format vraagt om een inschatting van het totaal aantal bomen*

Intern gebruik

Artikel 13: Aanplant van drie miljard extra bomen

- Bepalen opgave:
  - Als lidstaat ongeveer 0,8% van EU oppervlak. Komt neer op een aandeel van 25 miljoen bomen
  - Via art 4 en 8 t/m 11 kunnen bomen worden aangeplant vanuit maatregelen nodig voor deze artikelen. Rest opgave via art 12, bosverbondenheid en uitbreidingsopgave bossenstrategie.
- Monitoring via Landschapselementenregister (LASREG)
  - Uniform nationale data set
  - Op basis van remote sensing
  - Kan aanplant en kap bomen, bos en landschapselementen zien
- Verdere uitwerking volgt nog in definitief natuurplan

Intern gebruik

Artikel 13: Aanplant van drie miljard extra bomen

Wat doen we nu al?

Bestaand beleid werkt al aan deze doelen, onder andere door middel van de:

- Bossenstrategie
- Aanleg van landschapselementen
- Herstel van boshabitattypen

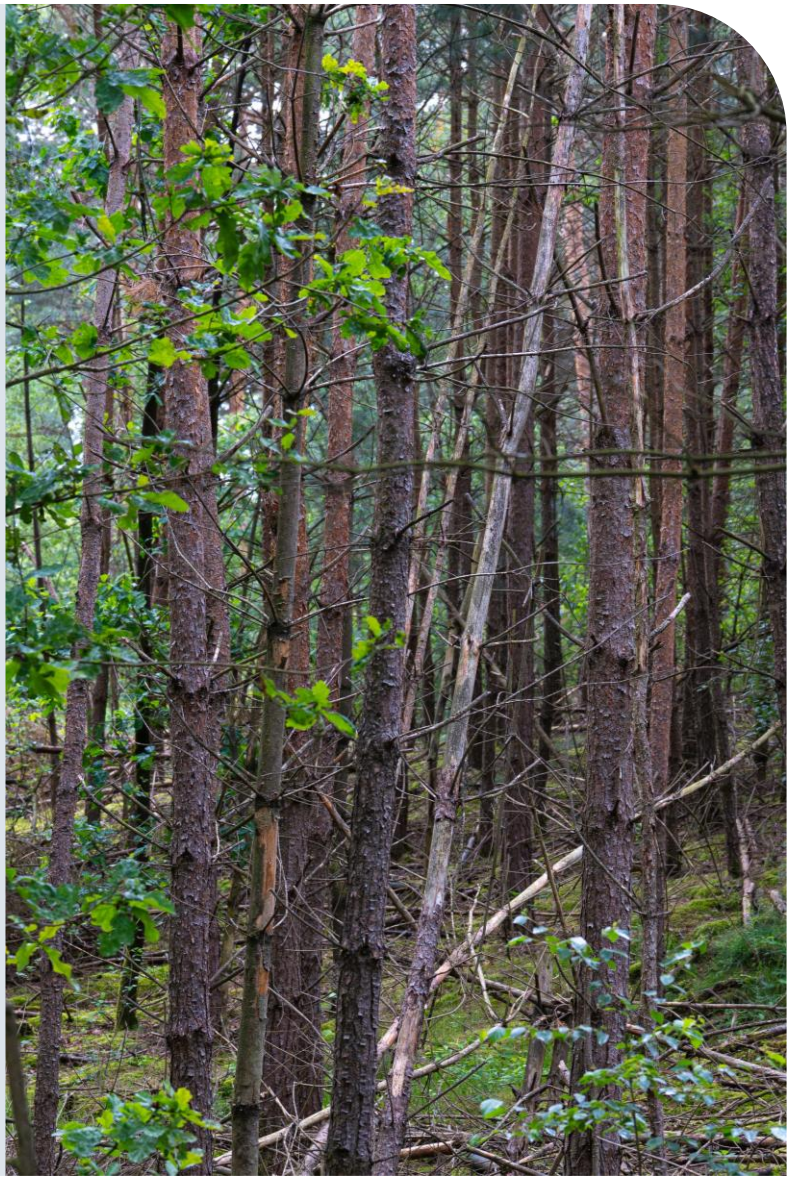

Dennenbos bij Sevenum, fotograaf: Matthijs van Os

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 13: Aanplant van drie miljard extra bomen

Wat moet er nog gebeuren?

- Bepalen hoeveel bomen er vanuit **artikel 4 en 8 t/m 12** worden aangeplant.
- **Voldoende middelen** beschikbaar vinden voor bestaand beleid.
- **Knelpunten in de uitvoering** wegnemen.

Intern gebruik

Artikel 13: Aanplant van drie miljard extra bomen

Hoe kunnen we dat doen?

- Versneld uitvoeren van de **Bossenstrategie.**
- Uitvoeren van **andere NHV-artikelen** die aan het doel bijdragen.

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 13: Aanplant van drie miljard extra bomen

Hoe haalbaar zijn de doelen van 2030?

- Het doel om 25 miljoen bomen te planten past binnen de opgave van de **Bossenstrategie**.
- Realisatietempo van de Bossenstrategie moet wel **versneld** worden.

Intern gebruik

Deelsessie 2:

Natuur op land
(art. 4, 12 & 13)

Intern gebruik

Artikel 4

Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Duinen tussen Scheveningen en Hoek, fotograaf: Marco Buitelaar

Intern gebruik

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Artikel	Inhoud	Aard verplichting	Datum eerste verplichting
4.1, 4.4	Treffen van herstelmaatregelen ten behoeve van uitbreiding en toestandsverbetering habitattypen.	Resultaatsverplichting op treffen maatregelen op 30 procent/60 procent/100 procent (90 procent) areaal voor respectievelijk 2030, 2040 en 2050.	2030: 30 procent
4.7	Treffen van herstelmaatregelen ten behoeve van kwantiteit en kwaliteit leefgebieden van soorten.	Resultaatsverplichting op treffen maatregelen.	Eerste rapportage 30 juni 2031.
4.11	Verbetergebod herstellende leefgebieden en habitattypen.	Resultaatsverplichting op treffen maatregelen en inspanningsverplichting op het te behalen resultaat.	Vanaf nemen herstelmaatregelen.
4.12	Verslechteringsverbod gebieden met bestaande en benodigde habitattypen.	Inspanningsverplichting op treffen maatregelen en resultaat.	1 september 2027
4.17	Verplichting toename oppervlakte habitattypen in goede toestand en positieve trend leefgebieden van soorten.	Resultaatsverplichting op toename oppervlakte habitattypen in goede toestand, en verzekeren positieve trends van leefgebieden van soorten.	Niet van toepassing.

Artikel 4.1 & 4.4 Herstel van toestand en omvang van habitattypen

- Maatregelen treffen op minimale oppervlakte van habitattypen, om *toestand ("kwaliteit")* te verbeteren. Gebaseerd op totale nationale oppervlakte 30% in 2030 , 60 % in 2040 en 90 % in 2050 (4.1).

- Maatregelen treffen voor uitbreiding van oppervlakte van habitattypen. Daarmee realiseren van gunstige referentieoppervlakte: 30% in 2030, 60% in 2040 en 100% in 2050 (4.4).

Opgaven op landelijk niveau: binnen én buiten Natura 2000-gebied

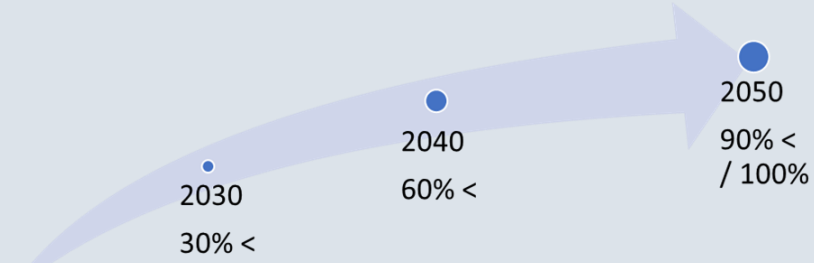

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Vraag:

Hoeveel procent van alle habitattypen onder artikel 4 verkeert volgens de laatste HR-rapportage (2025) in goede toestand?

A. 4%
B. 18%
C. 25%
D. 33%

Intern gebruik

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Antwoord:

B. **18%**

- 18% (456 km^2) verkeert in goede toestand
- 69% (1.727 km^2) verkeert in niet-goede toestand
- van 13% (334 km^2) is de toestand onbekend

Intern gebruik

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Is wat we nu al doen genoeg??

- Er is al **bestaand natuurbeleid**. Hiermee halen we de doelen voor 2030 voor een groot deel.
- Voorbeelden:
  - Natura 2000-beheer
  - Natuurnetwerk Nederland
  - Programma Natuur
  - Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer

- Bestaand beleid is niet voldoende, **nieuw beleid is nodig**.
- Maatregelen van **ministeriële Taskforce** zullen helpen.

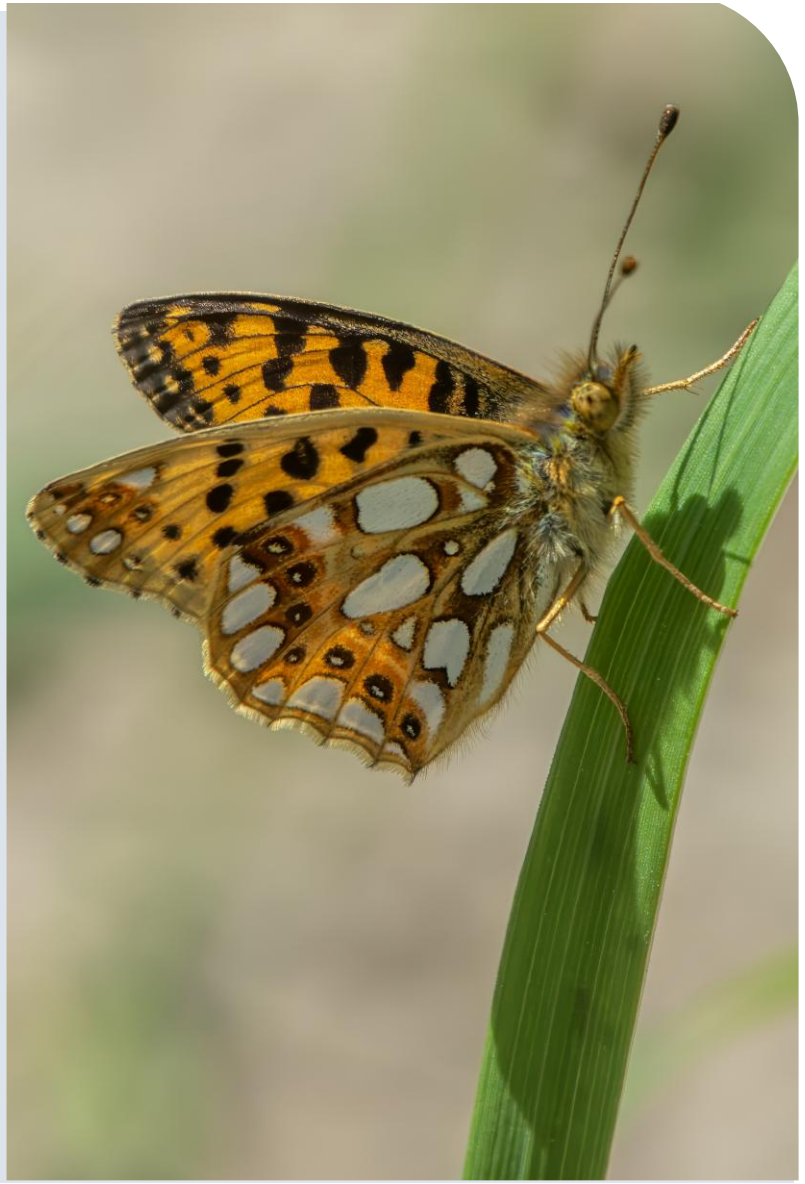

Kleine parelmoervlinder

Wat moet er nog gebeuren voor 2030?

- De kwaliteit van 296 tot 548 km² bestaande habitattypen **herstellen**. Grootste arealen bij:
  - 'Slikken en zandplaten'
  - 'Estuaria'

- Habitattypen met minimaal 14 km² **uitbreiden**. Grootste arealen bij:
  - groep habitattypen 'rotsachtige en duinhabitats'
  - groep habitattypen 'grasland en overige weidehabitats'

Intern gebruik

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Hoe kunnen we dat doen?

- Inzet 2030: focus op beperkt aantal (~40) **Natura 2000-gebieden**
- Gebieden met **de meeste potentie**: grootste oppervlaktes van habitattypen met NHV opgave
- Benutten: **ministeriële Taskforce:** draagt bij aan verkleinen restopgave.

Intern gebruik

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

PBL Reflectie

- Gericht op stikstofgevoelige natuur
- Gericht op Natura2000-gebieden
- Uitdagingen in tijd

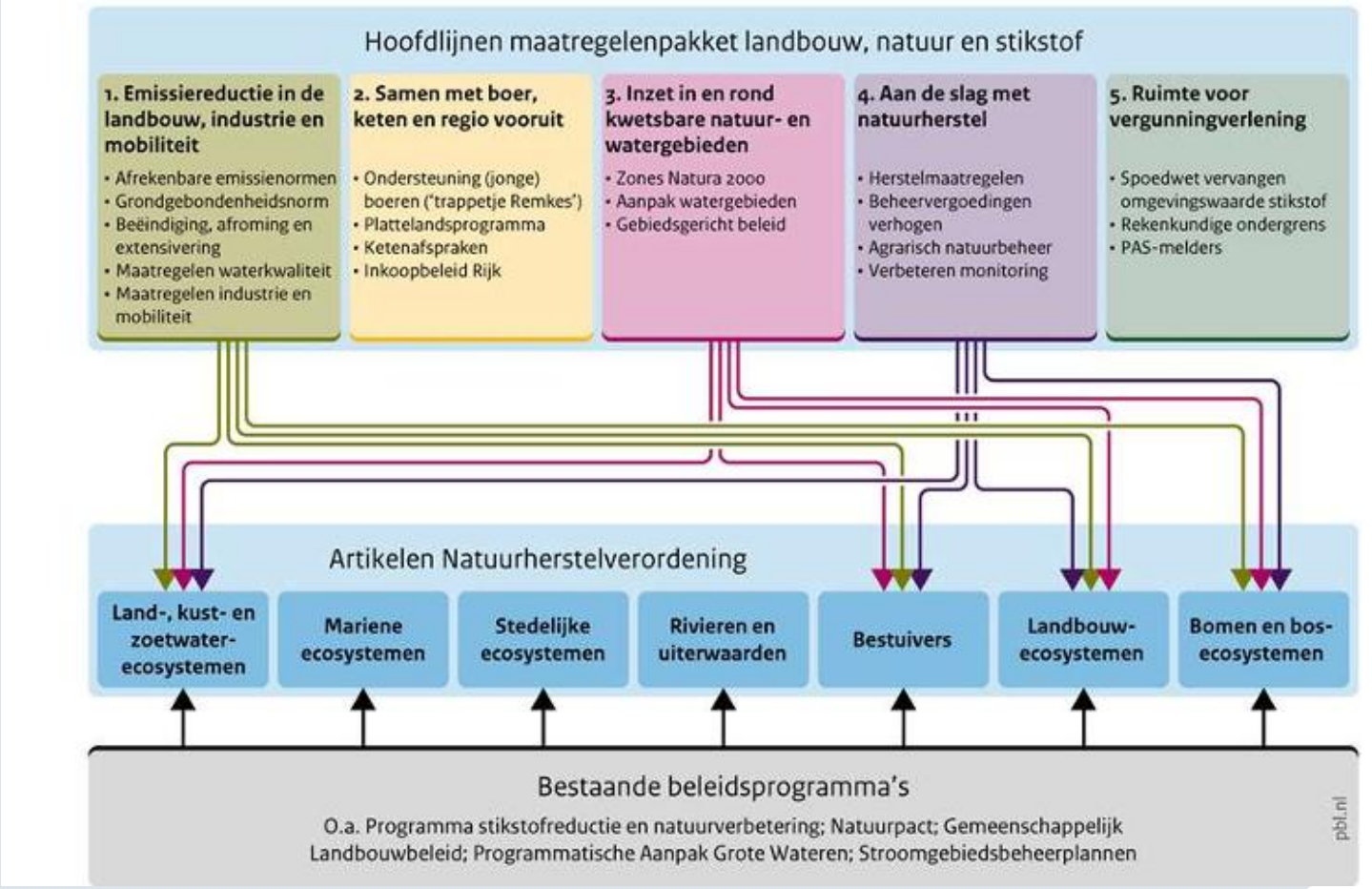

Artikel 4: Herstel van land-, kust- en zoetwaterecosystemen

Hoe kunnen we dat doen?

- Inzet 2030: focus op beperkt aantal (~40) **Natura 2000-gebieden**
- Gebieden met **de meeste potentie**: grootste oppervlaktes van habitattypen met NHV opgave
- Benutten: **ministeriële Taskforce:** draagt bij aan verkleinen restopgave.
- Ook herstel van **niet stikstofgevoelige natuur** nodig om 2030 doelen te halen o.a. in grote wateren, delta en de Waddenzee
- In de geselecteerde Natura 2000-gebieden gaan we **snel aan de slag, op basis van de huidige kennis.**

Intern gebruik

Vervolgstappen

- In beeld brengen ecologische potentie voor uitbreiding en herstel van selectie van N2000-gebieden en betreffende habitattypen
- In beeld brengen knelpunten en maatregelen
- Uitwerken borging (financieel; juridisch, bestuurlijk)

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 4.7: Leefgebieden van soorten

4.7: herstelmaatregelen die nodig zijn voor het realiseren van voldoende **kwaliteit en kwantiteit van de leefgebieden van VHR soorten** (verbeteren, ontwikkelen, verbinden);

4.17b: Lidstaten verzekeren een **toenemende trend naar voldoende kwaliteit en kwantiteit.**

Artikel 4.7: Leefgebieden van soorten

Inzet voor de eerste planperiode:

Leefgebiedenherstel voor de meest urgente soorten. Dit is nodig om op termijn de NHV doelen (en daarmee de VHR doelen) te halen.

Urgentie op basis van VHR rapportage: 18 prioritaire HR-soorten en 61 prioritaire VR-soorten (in ~10 groepen ingedeeld, naar ecosysteemtype).

Artikel 4.7: Leefgebieden van soorten

Inzet voor de eerste planperiode:

Leefgebiedenherstel voor de meest urgente soorten. Dit is nodig om op termijn de NHV doelen (en daarmee de VHR doelen) te halen.

Urgentie op basis van VHR rapportage: 18 prioritaire HR-soorten en 61 prioritaire VR-soorten (in ~10 groepen ingedeeld, naar ecosysteemtype).

(lange termijn: voldoende leefgebied voor alle VHR soorten)

© Eddy Clerx

Artikel 4.7: Leefgebieden van soorten

Wat is nodig aan leefgebiedenherstel om de negatieve trends voor de meest urgente soorten te stoppen, en/of deze soorten uit de gevarenzone te halen?

Analyse door soortenorganisaties: HR gereed; VR z.s.m.

(resultaten HR opgenomen in ONP – actuele gegevens op OLL)

Natuurherstelverordening | Levend Landschap

BLWG Sovon RAVON FLORON ZOOGDIER VERENIGING ANEMOON De Vlinderstichting

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 4.7: Leefgebieden van soorten

Volgende stappen:

1) Vaststellen van overlap met bestaand en voorgenomen beleid:
   - Ruimtelijke overlap met gebieden waar extra inzet is voorzien (bijvoorbeeld voor habitattypen, maar ook maatregelpakket natuur en stikstof);
   - Bijdrage van maatregelen die reeds worden genomen / zijn voorzien, in deze gebieden en elders.

2) Vaststellen van wat aanvullend nodig is.

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 4.7: Leefgebieden van soorten

3) Vaststellen van inzet, maatregelen en financiering.
   - Aard en omvang van aanvullende maatregelen zal sterk verschillen per soort(groep);
   - Samenwerking nodig met mede-overheden, kennisinstellingen, TBO’s;
   - Integraliteit met andere (NHV) soorten-opgaven?

4) Deadline input definitief Natuurplan: maart 2027!

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

4.11, 4.12, 4.13: Verslechteringsverbod en verbetergebod

4.11, 4.12, 4.13: Verslechteringsverbod en verbetergebod

In het kort:

- Ook buiten N2000 gaat een verslechteringsverbod gelden voor habitattypen (mits in goede toestand, of nodig voor de opgave);
- Als herstel wordt ingezet, moet dit behouden blijven en worden voortgezet (voor zowel habitattypen als leefgebieden).

4.11, 4.12, 4.13: Verslechteringsverbod en verbetergebod

Uitwerking is gaande.

Wetgeving:

- Wetswijziging Omgevingswet: zienswijzen worden nu verwerkt; nieuw wetsvoorstel in november/december naar de Raad van State. Behandeling Kamers voorzien in april/mei 2027.
- AMvB: conceptteksten voorzien eind dit jaar; daarna uitvoeringstoetsen door medeoverheden.
- Inwerkingtreding zo snel mogelijk na indiening definitief Natuurplan.

4.11, 4.12, 4.13: Verslechteringsverbod en verbetergebod

Praktische en organisatorische uitwerking

Uitgangspunten:

- NHV doelen halen, maar beperken van impact (bureaucratie; ruimtegebruik; activiteiten).
- Vergunningstelsel vermijden door voldoende actieve maatregelen te treffen, daarmee externe werking ondervangen.
- Perverse prikkels vermijden.

4.11, 4.12, 4.13: Verslechteringsverbod en verbetergebod

Open vragen:

- Striktere bescherming NNN (bijvoorbeeld: habitattypen toevoegen aan toetsing)?
- Wat is een ‘gebied’?
  - Zodanig invullen dat er binnen gebieden saldering mogelijk is (vergelijkbaar met N2000 systematiek)
- Wat is een ‘maatregel’?
  - Voorkomen dat generieke maatregelen of vrijwillige inzet ‘bestraft’ worden met disproportioneel verslechteringsverbod
- Hoe borgen we dat de nodige maatregelen daadwerkelijk worden genomen?

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Hierdense Beek op de Veluwe

Artikel 12

Bosecosystemen

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 12: Bosecosystemen

- Treffen van herstelmaatregelen die nodig zijn om de **biodiversiteit van bosecosystemen** te vergroten
- Lidstaten realiseren een stijgende trend van de gemeenschappelijke **bosvogelindex**
- Lidstaten realiseren een stijgende trend van de volgende **indicatoren** in bosecosystemen
  - staand dood hout;
  - liggend dood hout;
  - bosconnectiviteit;
  - voorraad organische koolstof;
  - het aandeel door inheemse gedomineerde boomsoorten;
  - diversiteit aan boomsoorten.
- Stijgende trend tot aan **het bevredigende niveau**

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 12: Bosecosystemen

- Nederlandse Bosinventarisatie (NBI)
- Uitbreiding NBI:
  - Versnelde metingen bodemkoolstof
  - Bosconnectiviteit op basis van satellietgegevens
- Bosvogelindex via Sovon en CBS
- Historische trend en basislijn
  - Staand en liggend dood hout tussen 2001 tot 2021 sterk toenemend, 2021-2024 gestabiliseerd
  - Inheemse boomsoorten tussen 2012 en 2025 licht gestegen
  - Diversiteit aan boomsoorten stabiel/licht gestegen
- Overige indicatoren nog geen historische trend en nullijn vastgesteld
  - Bodem koolstof nieuw, eventueel met eerder bodem onderzoek wel een proxy.
  - Bosverbondenheid methodologie nog aan het uitwerken maar via RS terugwerkende kracht kijken
- Basislijn kan nog niet in perspectief worden geplaatst omdat bevredigende niveau nog vastgesteld moet worden
  - Dit wordt in 2030 gedaan
  - Het zou goed kunnen dat op enkele indicatoren door inzet van afgelopen jaren al dicht bij/ op het gunstige niveau zitten, dan moet het in stand worden gehouden

Intern gebruik

Artikel 12: Bosecosystemen

Bepalen opgave NHV

- Veel bekend vanuit bestaande revitaliseringsplannen.
- Veel revitaliseringsplannen nog niet in uitvoering van wegen tekort aan middelen
- Uitvoeren van deze plannen zal trends doen stijgen.
- Intensivering van de bestaande revitaliseringsopgave.
- Deel van de opgave wordt al uitgevoerd via staand beleid
  - Programma Natuur
  - N2000
  - Koploper NPLG
  - Bossenstrategie
  - Provinciale middelen
  - Etc.
- Bosverbondenheid en bomen aanplant art 13 via versnelling bosuitbreidingsopgave bossenstrategie
- Integraal uitvoering geven aan NHV, Klimaat en functies bos

Intern gebruik

Dennenbos bij Sevenum

Artikel 12: Bosecosystemen

Bepalen opgave NHV

- Afgesproken is dat de bossenstrategie het uitvoeringskader vormt voor art 12
- Indicatoren zijn een proxy voor vitaal bos.
- Systeem herstel via revitalisering, niet sturen op losse indicatoren.
- Bosverbondenheid via bosuitbreiding bossenstrategie
- Bestaande revitaliseringsplannen en provinciale bossenstrategien als basis:
- 94.000 ha additioneel revitaliseren tot 2050. + staand beleid is 1/3e van Nederlandse bos

	Indicator Natuurherstelverordening							
Revitaliseringsmaatregel	Staand dood hout	Liggend dood hout	Ongelijkmatige leeftijds-opbouw	Bosver-bondenheid	Dominantie inheemse boomsoorte	Diversiteit boom-soorten	Voorraad koolstof	Bos-vogels
Stimuleren dood hout staand	+						+	+
Stimuleren dood hout liggend		+					+	+
Versterken structuur verticaal			+				+/-	+
Versterken structuur horiz.				+			+/-	+
Stimuleren menging						+	+	+
Inbreng loof / rijkstrooisel					+/-	0 tot +	+	+/-

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 12: Bosecosystemen

Maatregelen

- Revitalisering is verzamelterm o.a.
  - Hydrologisch herstel
  - Exoten bestrijding
  - Wildbescherming
  - Bodemherstel
  - Bosuitbreiding
  - Stimuleren doodhout
  - Hydrologisch herstel
  - Aanplant rijkestrooiselsoorten
  - Stimulering menging en verjonging
- = maatwerk
- Uitvoering via provincies en bestaande structuren van gedecentraliseerd natuurbeleid

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 12: Bosecosystemen

Samenhang met andere artikelen

- Artikel 4
  - Doelen voor kwaliteitsverbetering habitattypen en leefgebieden van soorten kunnen bijdragen aan doelen voor bosindicatoren.
- Artikel 8
  - Afhankelijk van ruimtelijke overlap tussen stedelijke en bosecosystemen
  - Met name op stedelijke doel voor boomkroonbedekking i.r.t. connectiviteit van bossen
- Artikel 10
  - Bestuivers zijn niet gebonden aan 1 artikel/ecosysteem. O.a. raakvlak met indicator dood hout
- Artikel 11
  - Landschapselementen dragen bij aan connectiviteit van bossen

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 13

Aanplant van drie miljard extra bomen

Nieuw aangeplante boom in Sevenumse bos, fotograaf Matthijs van Os

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 13: Aanplant van drie miljard extra bomen

Artikel	Inhoud	Aard verplichting	Datum eerste verplichting
13.1	Bijdragen aan het EU-doel om tegen 2030 minstens drie miljard extra bomen aan te planten bij het vaststellen en uitvoeren van de herstelmaatregelen voor de doelen en verplichtingen in artikel 4 en artikel 8 tot en met 12.	Inspanningsverplichting.	Niet van toepassing.
13.2	Bijdragen aan artikel 13.1 met volledige inachtneming van de ecologische beginselen.	Resultaatsverplichting op het in acht nemen van de ecologische beginselen bij de bijdrage uit artikel 13.1.	Niet van toepassing.

- Doelstelling komt voort uit Europese biodiversiteitstrategie
- Breed te interpreteren; geen verdeling per lidstaat
- Artikel 4 & 8 t/m 12 dragen bij aan dit doel
  - *Format vraagt om een inschatting van het totaal aantal bomen*

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 13: Aanplant van drie miljard extra bomen

- Bepalen opgave:
  - Als lidstaat ongeveer 0,8% van EU oppervlak. Komt neer op een aandeel van 25 miljoen bomen
  - Via art 4 en 8 t/m 11 kunnen bomen worden aangeplant vanuit maatregelen nodig voor deze artikelen. Rest opgave via art 12, bosverbondenheid en uitbreidingsopgave bossenstrategie.
- Monitoring via Landschapselementenregister (LASREG)
  - Uniform nationale data set
  - Op basis van remote sensing
  - Kan aanplant en kap bomen, bos en landschapselementen zien
- Verdere uitwerking volgt nog in definitief natuurplan

Intern gebruik

Artikel 13: Aanplant van drie miljard extra bomen

Wat doen we nu al?

Bestaand beleid werkt al aan deze doelen, onder andere door middel van de:

- Bossenstrategie
- Aanleg van landschapselementen
- Herstel van boshabitattypen

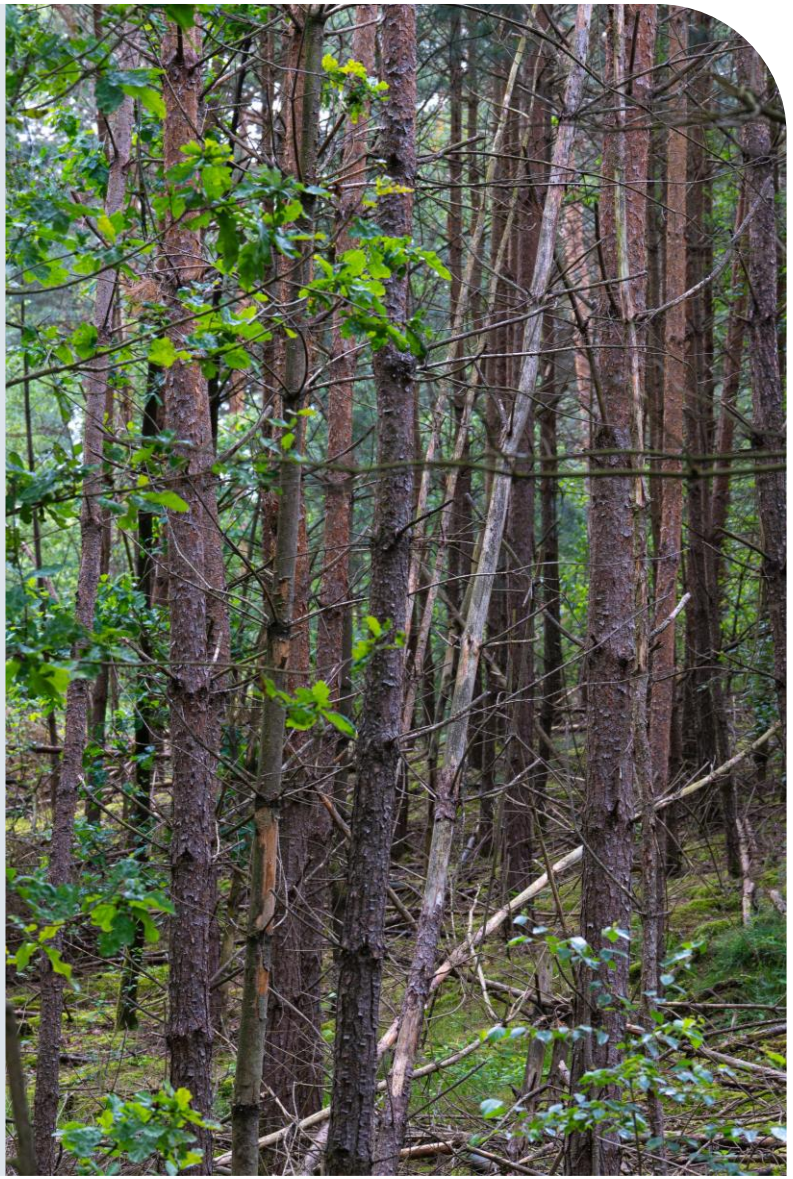

Dennenbos bij Sevenum, fotograaf: Matthijs van Os

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 13: Aanplant van drie miljard extra bomen

Wat moet er nog gebeuren?

- Bepalen hoeveel bomen er vanuit **artikel 4 en 8 t/m 12** worden aangeplant.
- **Voldoende middelen** beschikbaar vinden voor bestaand beleid.
- **Knelpunten in de uitvoering** wegnemen.

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 13: Aanplant van drie miljard extra bomen

Hoe kunnen we dat doen?

- Versneld uitvoeren van de **Bossenstrategie.**
- Uitvoeren van **andere NHV-artikelen** die aan het doel bijdragen.

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 13: Aanplant van drie miljard extra bomen

Hoe haalbaar zijn de doelen van 2030?

- Het doel om 25 miljoen bomen te planten past binnen de opgave van de **Bossenstrategie**.
- Realisatietempo van de Bossenstrategie moet wel **versneld** worden.

Intern gebruik

Deelsessie 3:

Stedelijke ecosystemen (art. 8)

Intern gebruik

Ministerie van Binnenlandse Zaken
en Koninkrijksrelaties

Artikel 8 NHV herstel van stedelijke ecosystemen

Corine de Zeeuw
7 oktober 2026

Inhoud presentatie

1. Kennismaken
2. Wat is de NHV
3. Wat is artikel 8 – stedelijke ecosystemen
4. Monitoring
5. Wetgeving
6. Maatregelen
7. Samenwerking met medeoverheden
8. Wat kun je al doen?

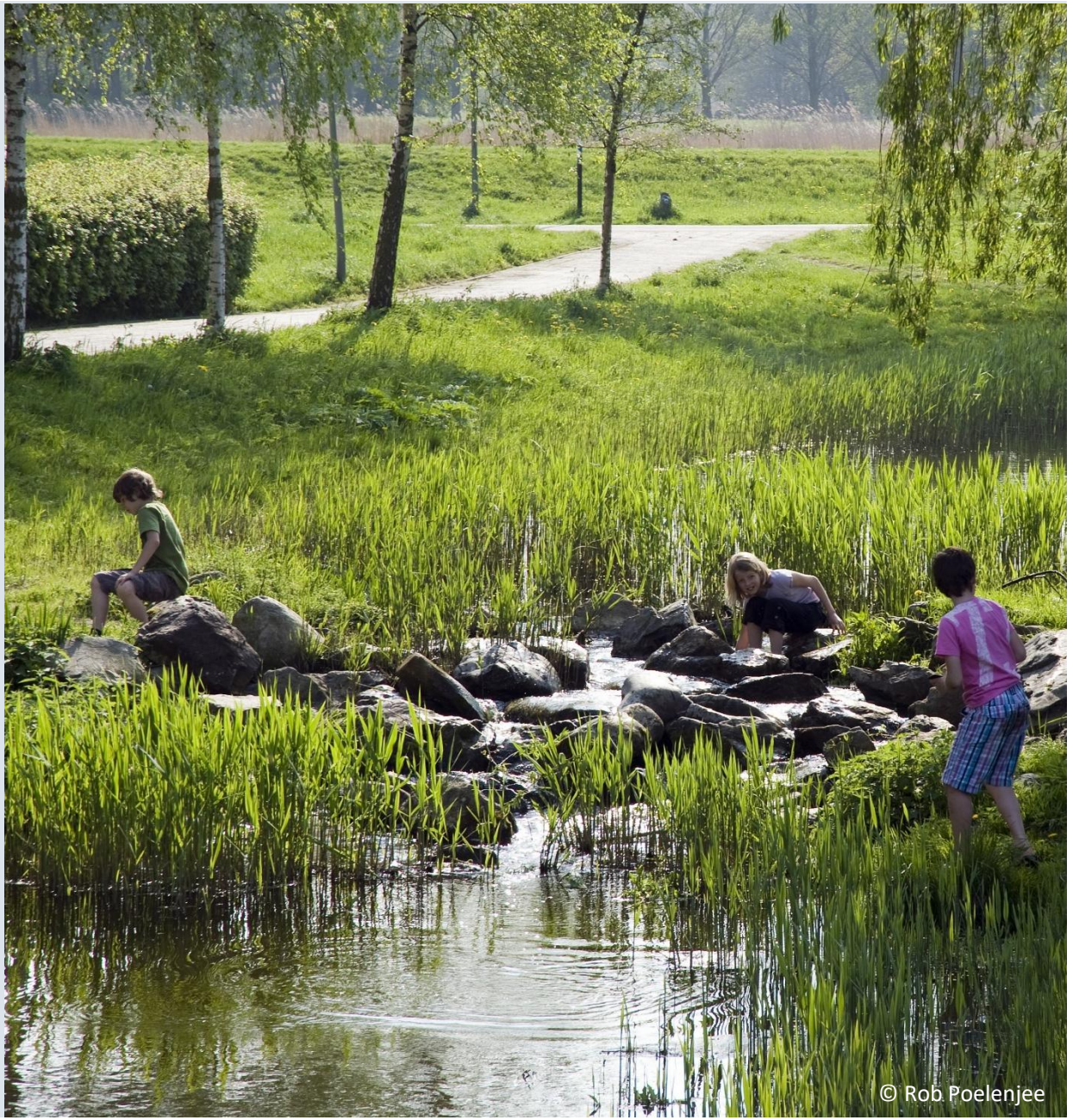

Kennismaken

- Wie zitten er in de zaal?
- Waar komt u voor in één woord

Wat is de Natuurherstelverordening?

De Europese Natuurherstelverordening (EU-NHV) is in werking getreden op **18 augustus 2024** en direct van kracht.

Aanleiding NHV:

- Achteruitgang biodiversiteit en ecosystemen, 80% Europese natuurgebieden verkeert in slechte staat
- Beschermen is niet voldoende, actief herstel van beschadigde natuur is nodig

De verordening is Europese wetgeving die lidstaten **verplicht** doeltreffende maatregelen te treffen om de natuur te herstellen en niet te laten verslechteren.

Invulling van de **internationale inzet in de EU** op natuurterrein, onder andere in het kader van het VN-Biodiversiteitsverdrag (CBD)

Doel van de NHV:

- Bijdrage aan **herstel van diverse en veerkrachtige natuur in de EU**, zowel op land als zee, door herstel van ecosystemen, habitattypen en soorten
- Bijdrage aan het bereiken van de EU-doelstellingen op het gebied van **klimaatmitigatie en –adaptatie en bodemdegradatie**

Belang van natuur in de stad

Waarde van het stedelijk ecosysteem voor natuur in Nederland

- stad als verbinding tussen groenblauwe gebieden
- stad als steppingstone
- bijdrage aan bestuivers
- gemiddeld hoge biodiversiteit in steden en dorpen

Waarde voor andere doelen:

- leefbaarheid
- klimaat-adaptatie
- gezondheid
- recreatie

Artikel 8 – herstel van stedelijke ecosystemen

Artikel 8 – stedelijke ecosystemen doelen

t/m 2030

vanaf 2031

vanaf 2031

Doelen van artikel 8 NHV

Artikel	Inhoud	Aard verplichting	Datum 1e verplichting
8.1	Verzekeren dat er geen nettoverlies is in de totale nationale oppervlakte stedelijke groene ruimte en stedelijke boomkroonbedekking in stedelijke ecosysteemgebieden	Resultaatsverplichting op het voorkomen van nettoverlies op nationaal niveau.	31 dec 2030
8.2	Realiseren van een toenemende trend in de totale nationale oppervlakte stedelijke groene ruimte tot een **bevredigend niveau** is bereikt	Resultaatsverplichting op het realiseren van een nationaal toenemende trend op nationaal niveau.	Vanaf 2031
8.3	Realiseren van een toenemende trend in de stedelijke boomkroonbedekking in elk stedelijk ecosysteemgebied totdat het **bevredigend niveau*** is bereikt	Resultaatsverplichting op het realiseren van een toenemende trend in ieder stedelijk ecosysteem.	Vanaf 2031

* Lidstaat bepaalt het bevredigend niveau op basis van de richtinggevende kaders EU. Deze richtlijnen volgen uiterlijk eind 2028

Definities uit artikel 8

Stedelijke ecosysteemgebieden zijn ruimtelijke begrenzingen; géén ecologische ecosystemen.

Stedelijke groene ruimte is de totale oppervlakte aan bomen, heesters, struiken, vaste kruidachtige vegetatie, korstmossen en mossen, vijvers en waterlopen. Inclusief: verticaal groen en groene daken.

Agrarische weilanden vallen ook binnen de definitie, want zijn ‘permanent herbaceous’.

Gaat over privaat én openbaar groen.

Stedelijke boomkroonbedekking is de totale met boomkroon bedekte oppervlakte.

Aandachtspunten

- **Oppervlakte boomkroonbedekking** is onderdeel van **oppervlakte stedelijke groene ruimte** en wordt apart gerapporteerd
- Stedelijke groene ruimte is in principe **al het stedelijk groen**, ook als dit volgens het bestemminsplan niet primair de ‘functie’ groen heeft.
- Om aan de doelen te kunnen voldoen **moet al het groen dat verdwijnt** binnen het stedelijk ecosysteemgebied én voldoet aan de definitie stedelijke groene ruimte **gecompenseerd worden**.

Deadlines implementatie artikel 8

2024	• NHV breed: Inwerkingtreding NHV (18 augustus 2024)
2026	• NHV breed: Indienen **Ontwerp-Natuurplan** bij EC 1 september 2026
2027	• NHV breed: Indienen **Definitief Natuurplan** bij EC 1 september 2027 (uitvoeringswetgeving van kracht)
2028	• Artikel 8: Uiterlijk eind 2028 richtinggevend kader vanuit commissie voor komen tot bevredigende niveaus
2030	• Artikel 8: Uiterlijk eind 2030 vaststellen van bevredigende niveaus
2031 e.v.	• Artikel 8: Rapporteren over voortgang (elke 6 jaar) en herziening nationaal herstelplan (elke 10 jaar)

Uitgangspunten voor implementatie

- Implementatie doen we **samen** met koepels. Gemeenten en grondeigenaren zijn primair verantwoordelijk voor de inrichting van de buitenruimte.
- We zorgen dat de opgaven vanuit de NHV in balans zijn met **andere nationale ruimtelijke opgaven**, zoals de woningbouwopgave, de energietransitie, defensie en de mobiliteitstransitie.
- We richten ons nu op de **kwantitatieve oppervlaktedoelen t/m 2030**.

<u>Beoogde richtingen VRO</u>

- **Korte termijn**: kwaliteit zo veel mogelijk mee koppelen.
  Inhoudelijk aansluiten op de kaders van bestaande programma's en doelen van andere NHV-artikelen voor kwaliteit van stedelijke groen
- **Lange termijn**: actief sturen om kwaliteit mee te nemen in het bevredigend niveau (ruimte, kosten en mee koppelen van doelen van andere artikelen).

Implementatie artikel 8 – Natuurplan
keuzes en overwegingen definitief natuurplan

Begrenzing stedelijke ecosystemen-gebieden

Stedelijke clusters + centers in EU

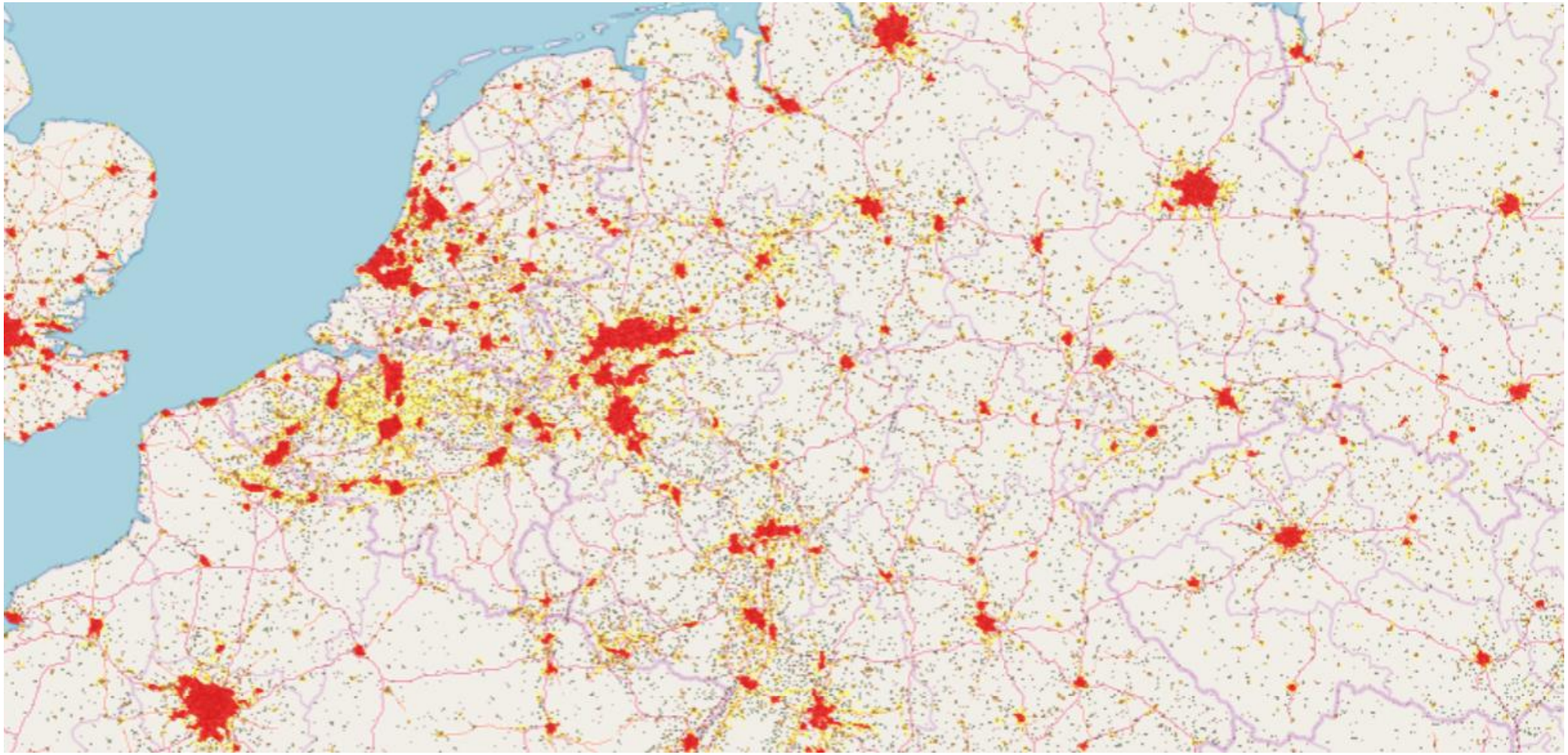

Welke gemeenten moeten een stedelijke ecosysteemgebied begrenzen

Steden (dichtbevolkt):→ Minstens 50% van de inwoners woont in stedelijke centra.

Kleine steden/voorsteden (gemiddeld):→ Minder dan 50% in stedelijke centra én minder dan 50% in landelijke cellen.

Landelijke gebieden (dunbevolkt):→ Meer dan 50% woont in landelijke cellen.

Gemeenten met **minder dan 5.000** inwoners vallen altijd in de klasse **landelijke gemeente**

→ In Nederland vallen **301** van de **342** gemeenten in de classificatie '**steden'** of **'kleine steden/voorsteden**'

deze gemeenten moeten stedelijk ecosysteemgebied begrenzen

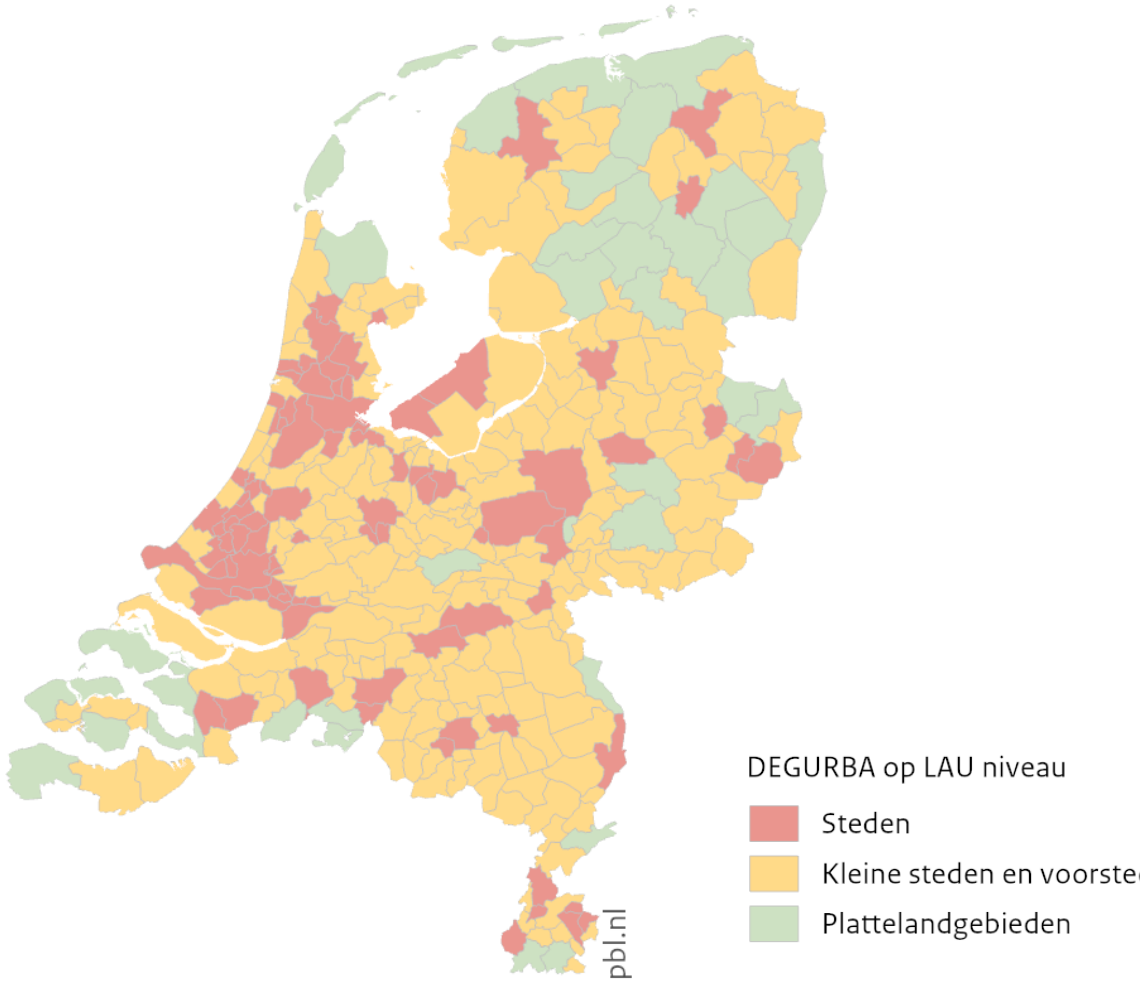

Bron: EEA

Begrenzen stedelijke ecosystemen in Ontwerp-NP

Verplicht grid met rastercellen 1 x 1 km²

- Hoge dichtheid > 1.500 inwoners
- Gemiddelde dichtheid 300 – 1.500 inwoners
- Lage dichtheid < 300 inwoners

Minimale begrenzing (UC/UC) : het is verplicht om de rastercellen met hoge en gemiddelde dichtheid mee te nemen in de begrenzing .

Lidstaten mogen er voor kiezen om de begrenzing ruimer te maken tot maximaal de gemeentegrens

In het Ontwerp-NP heeft NL gekozen voor de minimale begrenzing

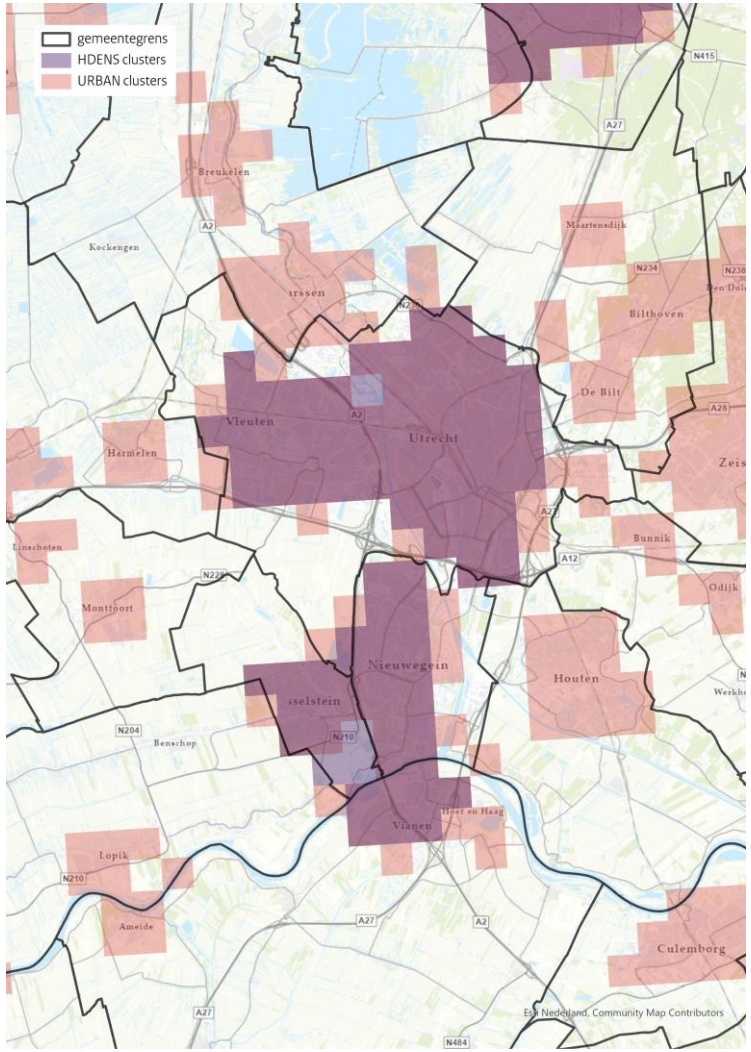

Begrenzen stedelijke ecosystemen in definitief NP

Voorstel om begrenzing iets ruimer te kiezen dan minimale begrenzing

Dat betekent dat de minimale begrenzing wordt aangevuld met:

- Complete woonwijken die aansluiten op minimale begrenzing
- Bedrijventerreinen en industriegebieden die binnen de bebouwde kom liggen
- Terreinen met utiliteitsgebouwen binnen de bebouwde kom
- Recreatiegebieden, sportterreinen en parken die ruimtelijk gezien aansluiten op bovengenoemde gebieden

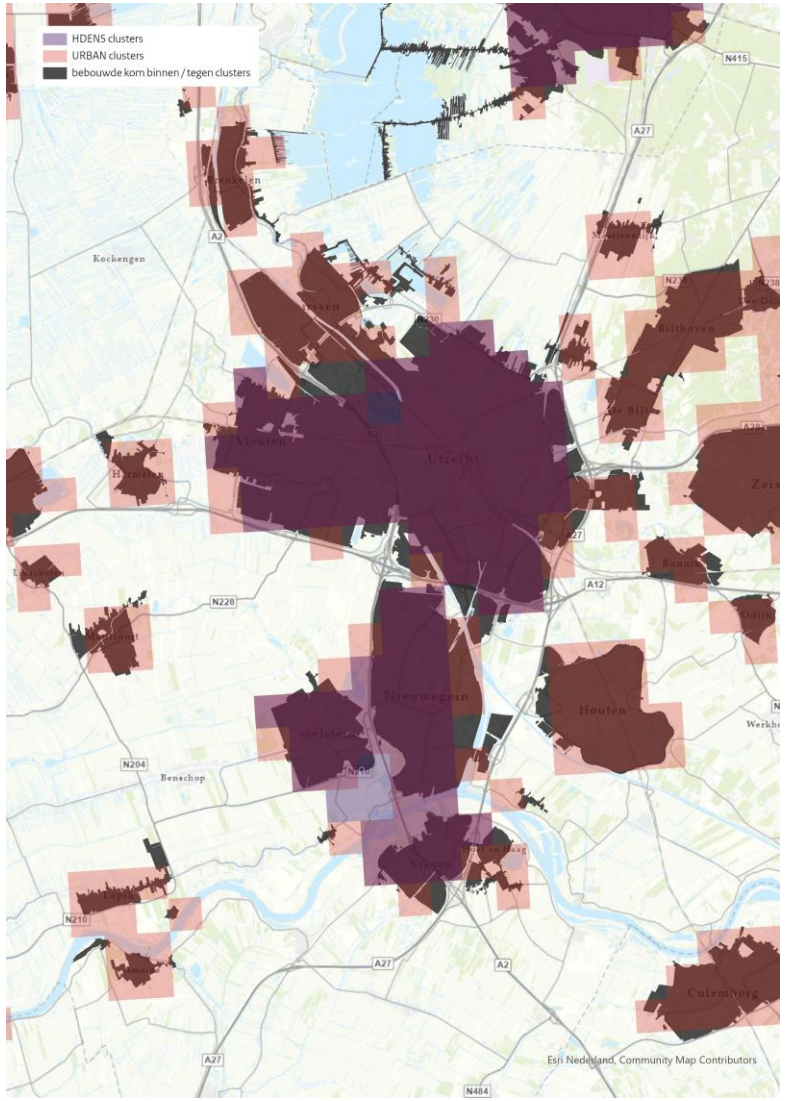

Waarom iets ruimere begrenzing?

Voorstel om in definitief Natuurplan een iets ruimere begrenzing (**UC/UC+)** op te nemen omdat:

- Begrenzing sluit zo logisch aan op de stedelijke contouren
- Er binnen de ruimere begrenzing meer ruimte is om groen te compenseren
- De toe te voegen stedelijke groene ruimte en boomkroonbedekking komt terecht in stedelijk gebied waar het groen de grootste meerwaarde heeft

Mogelijkheid voor gemeenten om te reageren op voorgestelde begrenzing

Het rijk stelt op basis van de vastgestelde uitgangspunten een **generieke begrenzing** op

Gemeenten krijgen de gelegenheid om binnen randvoorwaarden aanpassingen op deze begrenzing voor te stellen.

Zo houden we rekening met lokale situatie en streven naar een optimale balans tussen ruimte ontwikkelingen in een gemeente en het behalen van doelen van artikel 8.

Randvoorwaarden zijn:

- Rastercellen die de verplichte minimale begrenzing vormen vallen altijd binnen de aangepaste begrenzing
- Parken, sportterreinen, recreatiegebieden en/of natuurgebieden die ruimtelijk zijn ingesloten door de minimale begrenzing (binnen één gemeente) maar (deels) buiten de minimale begrenzing vallen, blijven onderdeel uitmaken van de aangepaste begrenzing
- In geval van verruiming van de begrenzing wordt de gemeentegrens niet overschreden
- In geval van verruiming van de begrenzing sluit het extra deel ruimtelijk aan op de generieke begrenzing

Aanpassen begrenzing bij aanpassen NP in 2030

Aanpassing van begrenzing kan ontstaan door o. a. :

- Toename van inwoners door bv grootschalige woningbouw
- Samenvoegen van gemeenten waardoor aantal inwoners binnen een gemeente wijzigt

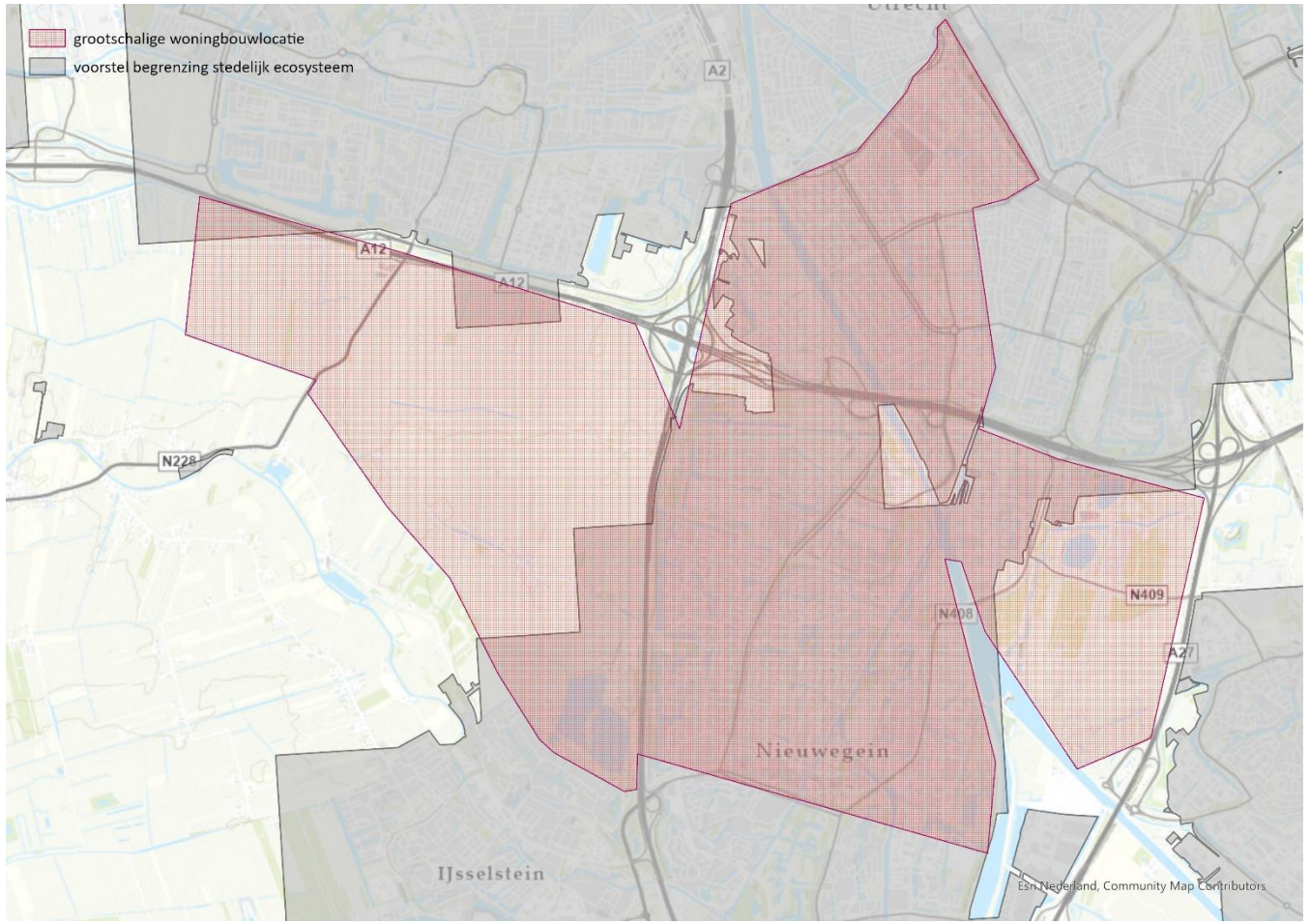

Monitoring

© Henriette Guest

Verplichte monitoringsmomenten

De monitoring voor artikel 8 begint bij inwerkingtreding van de verordening (18 augustus 2024) en wordt minstens **om de zes jaar uitgevoerd**.

Vanaf 2031 moet er iedere 6 jaar gemonitord worden:

- Het totale nationale oppervlakte stedelijke groene ruimte binnen stedelijke ecosysteemgebieden
- Per stedelijk ecosysteemgebied de oppervlakte stedelijke boomkroonbedekking

De monitoring gebeurt aan de hand van de **meest recente Copernicus data** die wordt aangeleverd door de EC, of indien aanwezig op basis van betere/nauwkeurigere data.

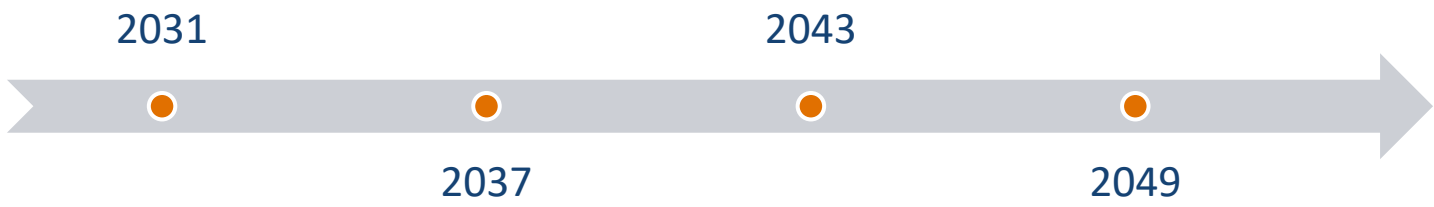

Monitoring

- Artikel 8 moet verplicht gebruik maken van de Copernicus satellietdata die door de EC wordt aangeleverd.
- De Copernicus data gaat uit van een grid van 10 x 10 meter.-> erg grof
- Lidstaten hebben de optie om in plaats van Copernicus andere data te gebruiken
- Op dit moment wordt onderzocht of andere data beschikbaar zijn die aan de voorwaarden voldoen

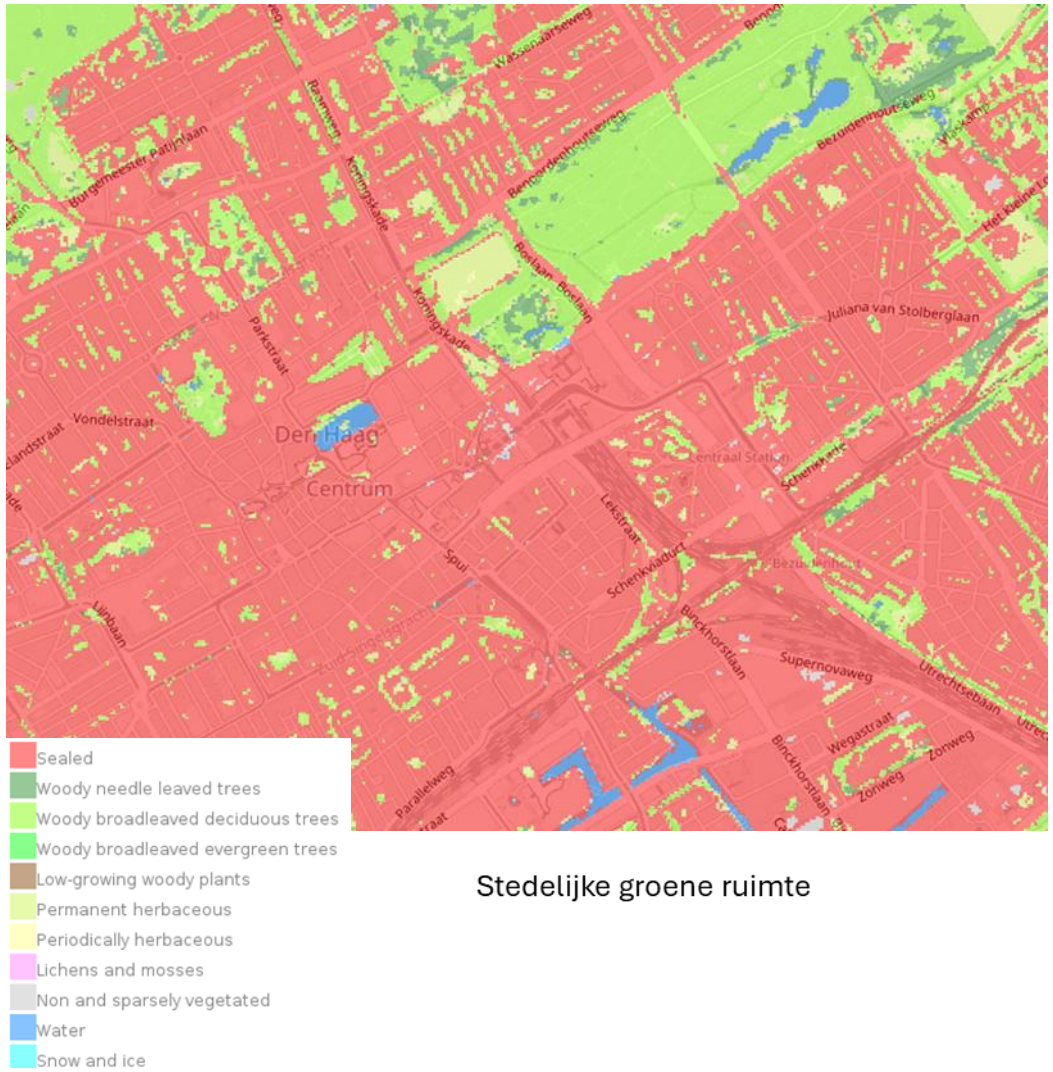

Stedelijke groene ruimte

Wetgeving

Verplichtingen vanuit artikel 8

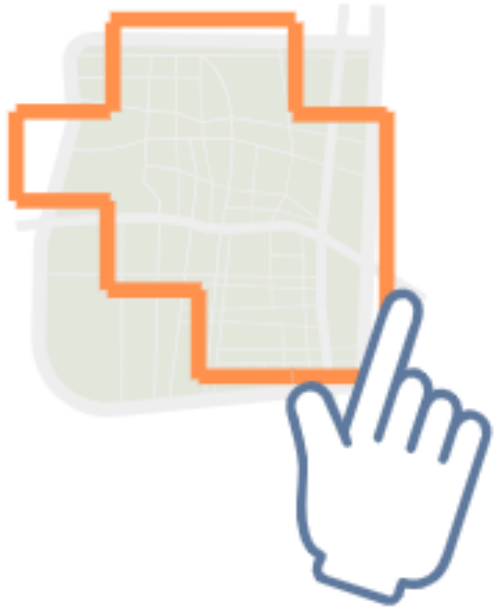

Stedelijke ecosysteemgebieden aan te wijzen

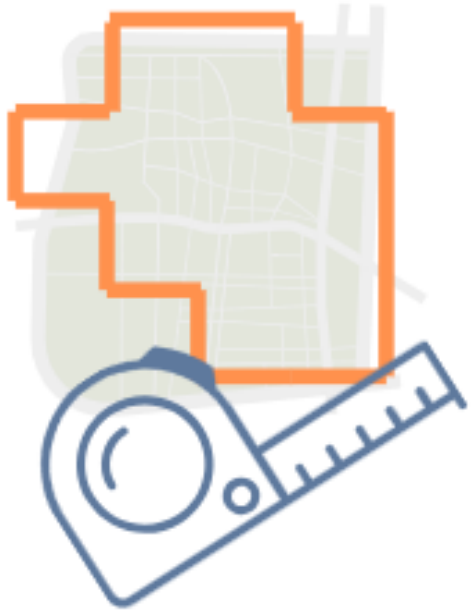

(herstel)maatregelen te treffen

De lidstaat is verantwoordelijk voor het behalen van de doelen en het treffen van herstelmaatregelen om aan deze verplichting te voldoen.

Uitvoeringswetgeving

Voor een goede implementatie van de artikelen uit de NHV is uitvoeringswetgeving nodig. Deze moet erop toezien dat:

1. de verplichtingen uit artikel 8 duidelijk en geborgd **zijn belegd bij een bevoegd gezag**, die over de juiste instrumenten beschikt om invulling te kunnen geven aan de taak en;

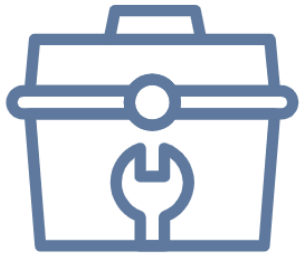

2. het Rijk **voldoende sturingsinstrumenten** heeft om haar verplichting richting de Europese Unie te kunnen waarmaken.

- Ministeriele regeling → aanwijzen stedelijke ecosystemen
- Omgevingswaarden → doorwerking van nationaal programma (het natuurplan)

Maatregelen

Maatregelen

Doel

- Toewerken naar integraal betrekken van natuur in de ruimtelijke ordening
- Niet afwentelen naar de toekomst
- Link met andere opgaven (uit de NHV)

Waar kun je aan denken:

- Educatie en kennis
- Communicatie en bewustwording
- Financiële prikkels
- Wetgeving
- Toezicht en handhaving
- Uitvoering (zoals pilots of experimenten)

Proces en rollen medeoverheden

Interbestuurlijke samenwerking

- De totstandkoming van het Natuurplan gebeurt in samenwerking met verschillende departementen, het IPO en de VNG.
- Hiervoor is een bestuurlijke besluitvormingslijn opgezet.

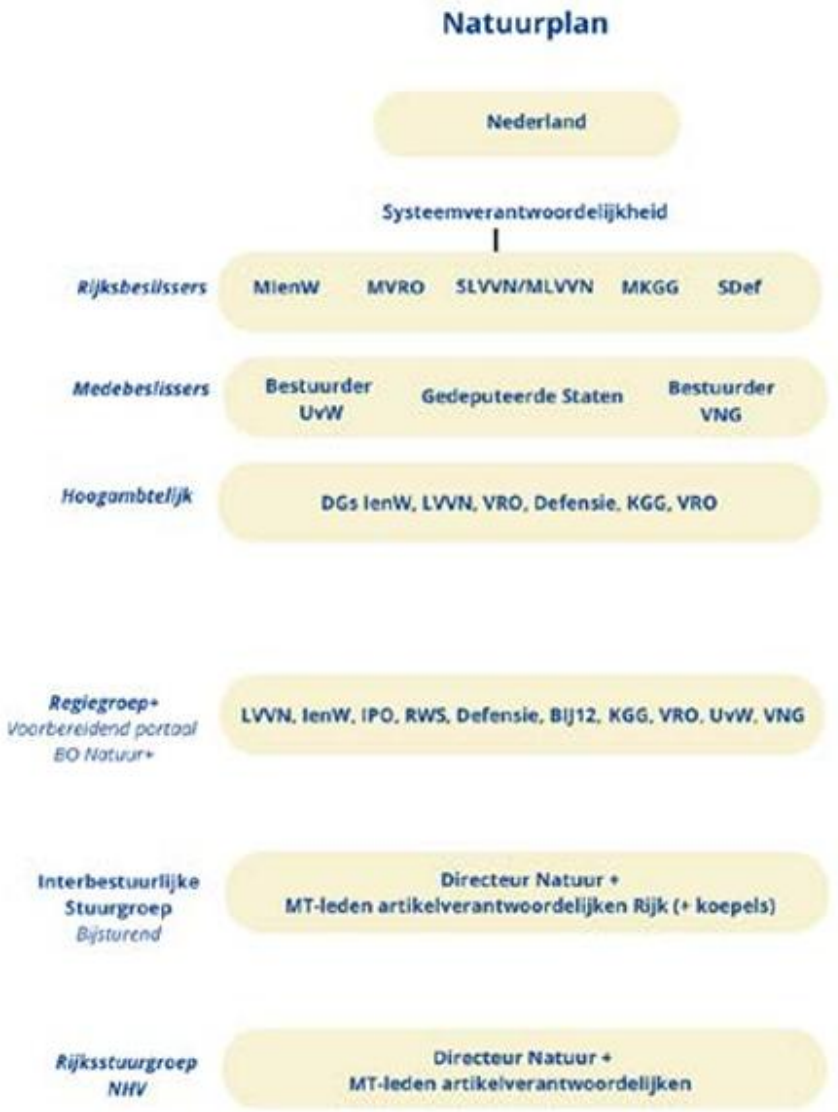

© Riesjard Shropp

Wat kan je nu al doen?

- **Extra groen toevoegen is altijd goed!**

- Handreiking GIOS (2.0)
- Inventariseren mogelijke groencompensatie

Dank voor uw aandacht

Deelsessie 4:

Landelijke ecosystemen en Bestuivers (art. 10 & 11)

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 10

Diversiteit van bestuivers en bestuiverpopulaties

Zweefvlieg op een bloem, fotograaf: STUDIO 38C MARK

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 10: Diversiteit van bestuivers en bestuiverpopulaties

Wat moeten we doen?

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 10: Diversiteit van bestuivers en bestuiverpopulaties

Hoe is de inhoud van ontwerp NP tot stand gekomen?

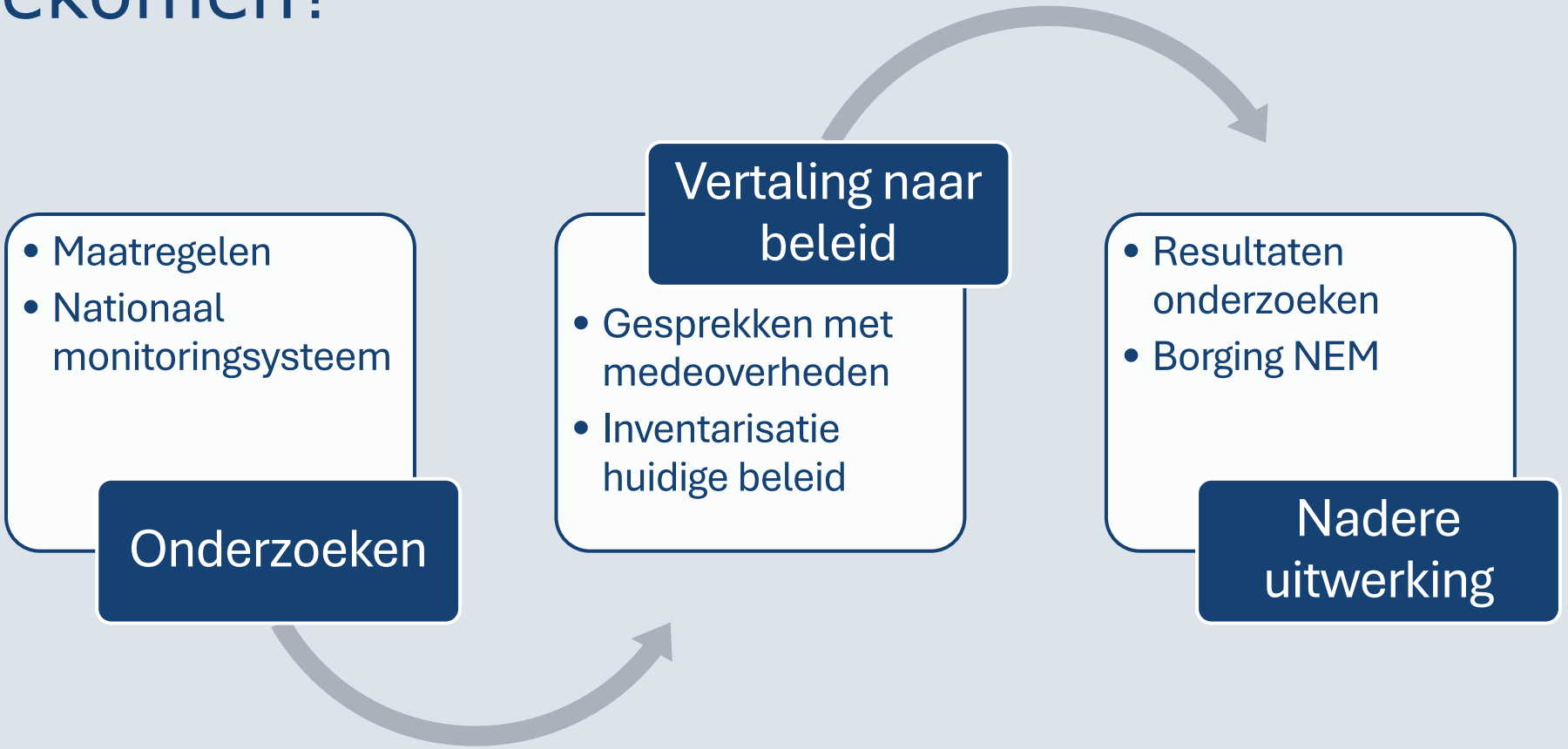

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Wat doen we nu al?

- Concrete korte termijn maatregelen
- Het kabinet heeft €6 miljoen toegezegd voor de aanleg van bijenlandschappen.
- Met ecologische verbindingen wordt een divers landschap gecreëerd met voldoende voedselaanbod en nestelgelegenheid voor bijen en andere bestuivers.

Intern gebruik

Wat doen we nu al?

Onder de naam LIFE PolliNature slaan 8 Nederlandse organisaties en overheden de handen ineen. Samen willen zij de teruggang van het aantal bestuivers stoppen en de komende jaren het aantal bestuivers weer laten groeien. Zij krijgen 4,5 miljoen euro Europese subsidie voor bijenlandschappen en investeren gezamenlijk nog eens 3 miljoen.

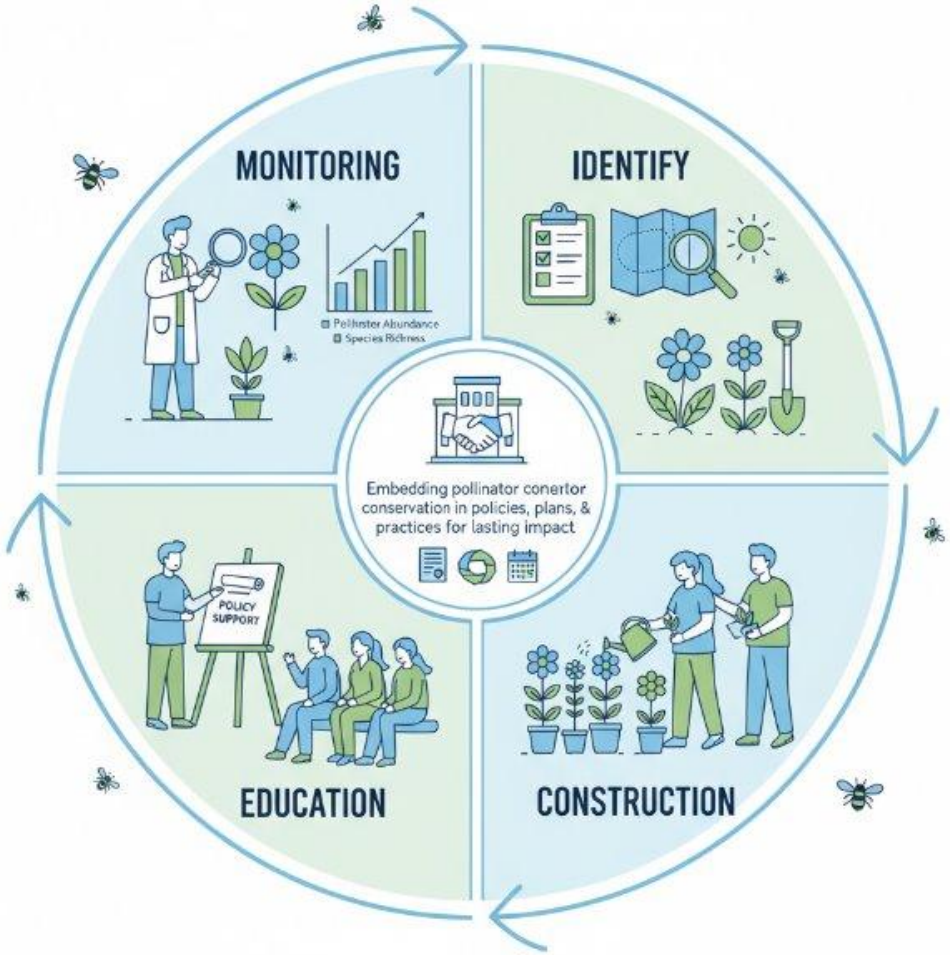

Co-funded by the European Union

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Uitwerking aanvullende maatregelen

- Gewasbeschermingsmiddelen.
  - Convenant
- Ecologisch beheer en inrichting
- **Bijenlandschappen**
- Betere **samenhang** met ander beleid
- Plaatsing van honingbijkasten
- Inzicht creëren in waar welke maatregelen nodig zijn
- Effectmonitoring

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 10: Diversiteit van bestuivers en bestuiverpopulaties

Hoe meten we of doelen worden bereikt?

- Vanaf 2031 rapporteren we doelbereik aan de EU commissie
- Voor bijen, zweefvliegen, nacht- en dagvlinders

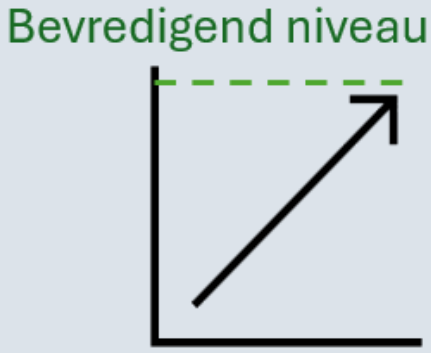

- Aantalstrends algemene bestuivers soorten
- Soortenrijkdom inclusief van zeldzame soorten
- Jaarlijks gemonitord en elke 6 jaar gerapporteerd

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 10: Diversiteit van bestuivers en bestuiverpopulaties

Waar staan we nu en waar gaan we heen?

Verkennen → *Onderzoeken* → *Implementeren* → *Borgen* → *Uitvoeren*

WEnR onderzoekt in 2026 scenario's voor nationale monitoringssystematiek gebaseerd op diversere beleidsdoelen.

Inzet is om de monitoring structureel te borgen binnen het Netwerk Ecologische Monitoring.

ART. 11.2a
Graslandvlinders

Aanvullende NHV-monitoring is in 2025 gestart. Inzet is structurele uitvoering binnen het Netwerk Ecologische Monitoring vanaf 1 maart 2027.

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 11

Landbouwecosystemen

Grutto, fotograaf: Jeroen Liebers

Intern gebruik

Artikel 11: Landbouwecosystemen

Vraag:

Hoeveel hectare beslaat het landbouwecosysteem in Nederland? (Nederland telt 4,2 miljoen hectare)

A. 0,6 miljoen hectare
B. 1,8 miljoen hectare
C. 2,1 miljoen hectare
D. 2,6 miljoen hectare

Intern gebruik

Artikel 11: Landbouwecosystemen

Antwoord:

B: **1,8 miljoen hectare**.

Artikel 11 interpreteert het landbouwecosysteem als het landbouwareaal in Nederland met de daarin of daaraan grenzende landschapselementen. Dit gaat in totaal om ongeveer 1,8 miljoen hectare.

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 11: Landbouwecosystemen

Wat moeten we doen?

- Maatregelen nemen die zorgen voor **meer biodiversiteit** binnen het landbouwecosysteem.
- Zorgen voor een toenemende trend tot bevredigend niveau is bereikt voor:
  - **Graslandvlinderindex**
  - Aandeel landbouwgrond met **landschapselementen met hoge diversiteit**
- Zorgen voor toename op de **boerenlandvogelindex.**
- Herstelmaatregelen nemen en zorgen voor vernatting van **ontwaterde veengebieden.**

Intern gebruik

Artikel 11: Landbouwecosystemen

Wat doen we nu al?

Voorbeelden van **bestaand beleid en programma's** waarmee we aan deze doelen werken:

- GLB, waaronder Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb)
- Aanvalsplan Grutto
- Aanvalsplan Landschap
- Klimaatakkoord
- Interbestuurlijk programma Veenweide

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 11: Landbouwecosystemen

Wat moeten we nog doen ?

- Aansluiting van **NHV-doelen en huidige maatregelen** versterken
- **Kaarten definitief maken** met potentiële gebieden voor de te herstellen indicatoren
- **Restopgave** bepalen
- **Monitoring** inrichten

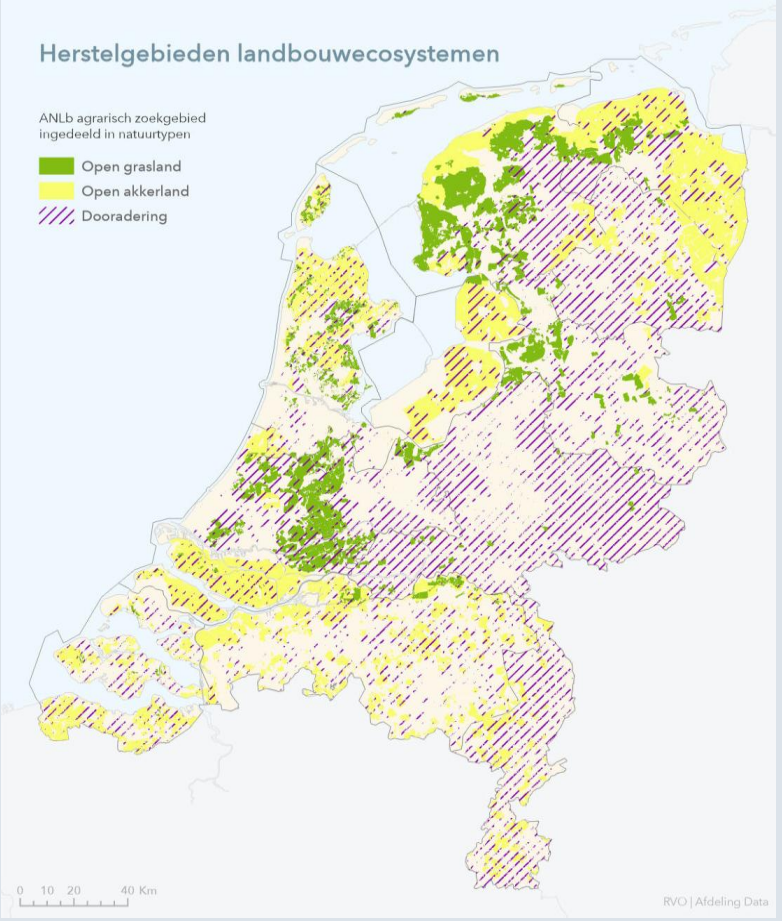

Intern gebruik

Artikel 11: Landbouwecosystemen

Hoe kunnen we dat doen?

- **Aansluiten** bij de maatregelen vanuit de ministeriële Taskforce.
- Mogelijke **extra inzet:**
  - Meer aanleg en beheer van landschapselementen als bomen, sloten en natuurvriendelijke oevers
  - Langere contracten met agrariërs en groter aandeel zwaardere pakketten
  - Deelname aan ANLb-pakketten vergroten
- **Gebiedsgerichte aanpak** o.a. binnen de collectieven
- **Samenwerking** met provincies, andere overheden, collectieven, agrariërs en andere organisaties blijft belangrijk.

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 11: Landbouwecosystemen

Hoe haalbaar zijn de doelen van 2030?

- De doelen zijn **uitdagend**
  - En: we weten nog niet zeker in hoeverre het totale pakket aan maatregelen uit de NHV bijdraagt aan de verschillende doelen
- Veenweide: doelen voor 2030 verwachten we te halen.
- Voor de overige doelen nog niet bekend: moet nog verder worden uitgezocht of is nog niet bekend i.v.m. de nog onbekende bevredigende niveaus.
- Maatregelen van **ministeriële Taskforce Stikstof** zullen positief bijdragen.

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 11: Monitoring van landbouwecosystemen

Hoe meten we of doelen worden bereikt?

- Vanaf 2031 rapporteren we doelbereik aan de hand van vier indicatoren
- Voor elke indicator gelden aparte doelen en monitoringsvereisten

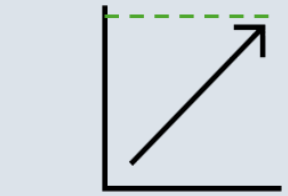

Diversiteitsrijke landschapselementen
Percentage landbouwgrond

Graslandvlinderindex
Aantalstrends

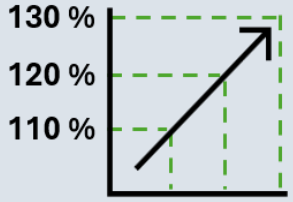

Boerenlandvogelindex
Aantalstrends

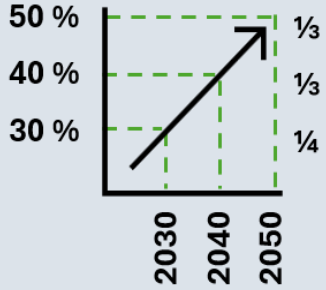

Herstel en vernatting van ontwaterde veenbodems
Percentage landbouwgrond

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 11: Monitoring van landbouwecosystemen

Waar staan we nu?

Verkennen → *Onderzoeken* → *Implementeren* → *Borgen* → *Uitvoeren*

ART. 11.2c
Landschapselementen

WEnR onderzoekt in 2026 scenario's voor beoordelings-systematieken gebaseerd op bestaande monitoring.

ART. 11.4
Veenweide

Opdrachten om oppervlaktes te beoordelen op basis van bestaande monitoring worden in 2026 uitgezet.

ART. 11.3
Boerenlandvogels

Jaarlijkse uitvoering cf. NHV-vereisten loopt en is structureel geborgd binnen het Netwerk Ecologische Monitoring.

ART. 11.2a
Graslandvlinders

Aanvullende NHV-monitoring is in 2025 gestart. Inzet is structurele uitvoering binnen het Netwerk Ecologische Monitoring vanaf 1 maart 2027.

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 11: Landbouwecosystemen

Zijn er vragen ?

Intern gebruik

Deelsessie 5:

Taskforce LNS irt NHV

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Natura 2000-gebied Bargerveen, in het zuidoosten van de provincie Drenthe, © 2026

Agenda

Programma

1. Hoofdlijnen Wetsvoorstel vervangen omgevingswaarde stikstofdepositie
2. Doorkijk Ontwerpprogramma
3. Doorkijk Natuurplan
4. Ontwerpprogramma - Natuurplan: overeenkomsten
5. Ontwerpprogramma - Natuurplan: verschillen
6. Financiële overzicht Stikstoffonds

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof

Weer ruimte voor boer, natuur en bouw

Maatregelenpakket voor landbouw, natuur en stikstof

Een landbouw voor de toekomst

- Heldere doelen voor minder uitstoot op bedrijfsniveau. De ondernemer kiest wat bij zijn bedrijf past.
- Hoeveelheid melkvee in balans met beschikbare grond.
- Financiële steun voor investeren, vernieuwen, omschakelen of stoppen.

Samen aan zet met boer, keten en regio

- Ondersteuning van (jonge) boeren en sector.
- Kennis en innovatie stimuleren en versnellen.
- Ondersteuning voor een sociaal en economisch sterk platteland.
- Ketenpartijen en consumenten leveren ook.
- Vraag naar biologisch vergroten.

In en rond kwetsbare natuur

- Extra inzet in zones rond kwetsbare natuurgebieden.
- Maatwerk per gebied om effecten gericht aan te pakken.
- Ondersteuning voor boeren en tuinders bij noodzakelijke veranderingen in deze gebieden.

Aan de slag met natuurherstel

- Stikstofuitstoot van industrie, mobiliteit en landbouw structureel verlagen om de natuur te herstellen.
- Investeren in herstel en beter beheer van natuur.
- Aanpak van stikstof, water en verdroging in samenhang.
- Extra aandacht voor gebieden waar de opgave het grootst is.

Ruimte voor vergunningverlening

- Meer ruimte voor woningbouw, infrastructuur en verduurzaming landbouw en industrie.
- Stikstofdoelen en maatregelen worden juridisch vastgelegd.
- Gebied voor gebied komt vergunningverlening op gang.
- Rekenkundige ondergrens wordt zo snel mogelijk ingevoerd (uiterlijk eind 2027).

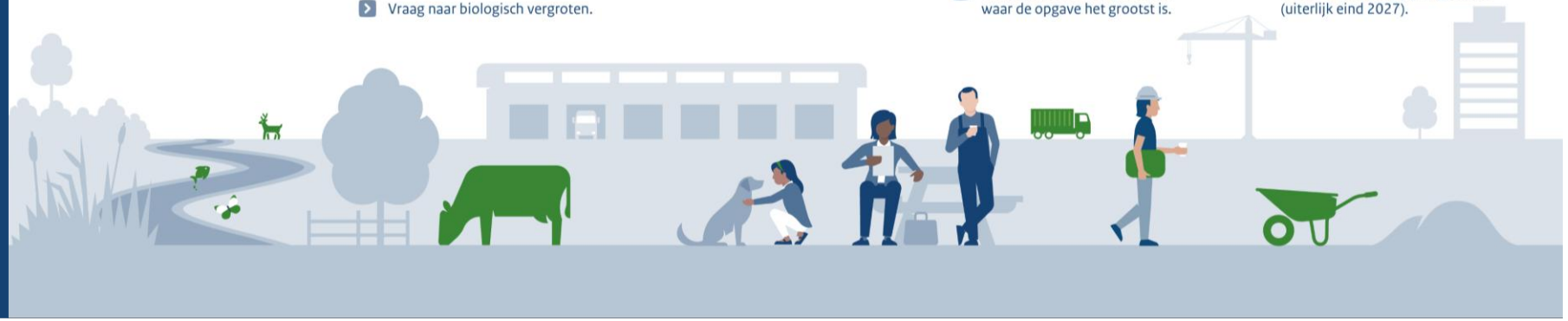

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

1. Hoofdlijnen Wetsvoorstel vervangen omgevingswaarde stikstofdepositie

- Wetsvoorstel bestaat uit twee onderdelen:
  - **Sectorale emissiedoelstellingen als omgevingswaarden** voor 2035, gericht op een reductie ten opzichte van 2019 van:
    - 42-46% NH3 landbouw (23-25% in 2030 als tussendoel)
    - 50% NH3 industrie
    - 50% NOx mobiliteit
  - Het opstellen van een **verplicht programma door MLVVN** gericht op:
    - Het voldoen aan bovenstaande omgevingswaarden
    - Het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen voor stikstofgevoelige habitats in Natura 2000-gebieden (doel blijft ongewijzigd)
- Amvb met regels over inhoud programma en monitoring

Intern gebruik

2. Doorkijk ontwerpprogramma

In het programma landen de (o.a. onder het Psn) in gang gezette maatregelen, aangevuld met de maatregelen uit de kamerbrief van 26 juni 2026 over de samenhangende aanpak. Dit betreffen **zowel emissiereductiemaatregelen als natuurmaatregelen**.

Daarbovenop wordt beoogd om ook de **zoneringsaanpak rondom geselecteerde Natura 2000-gebieden** te laten landen in het ontwerpprogramma.

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

2. Ontwerpprogramma - maatregelen

- Combinatie van:
  - Nog lopende maatregelen uit **Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering** (PSN).

  - Al genomen maatregelen die nog niet in PSN geland waren, bijvoorbeeld **regelingen zoals** LBV+ en BAIP (industriële piekbelasters).

  - Maatregelen uit **brief van 26 juni** (‘*Maatregelpakket voor landbouw, natuur en stikstof*’), gericht op:
    1. Emissiereductie in de landbouw, industrie en mobiliteit.
    2. Ondersteuning van de boer en regio. Inzet op ketenpartijen.
    3. Inzet in en rond kwetsbare natuur- en watergebieden (incl. zonering).
    4. Natuurherstel.

- Overige inzet op vergunningverlening (o.a. RKO) heeft prioriteit in 2026, maar uitwerking vindt plaats buiten het Ontwerpprogramma.

Intern gebruik

2. Ontwerpprogramma - proces najaar

- **Na besluitvorming in de MR** wordt het wetsvoorstel, samen met het nader rapport (reactie op het advies van de RvS) ingediend bij de Tweede Kamer voor behandeling.

- Vervolgproces **na besluitvorming in de MR:**
  - De internetconsultatie voor de amvb start voor een periode van zes weken.
  - De zienswijzeprocedure voor het ontwerpprogramma start voor een periode van zes weken.
  - De Kamer beslist over de timing van de behandeling van het wetsvoorstel.

Intern gebruik

3. Natuurplan - maatregelen

De maatregelen in het Natuurplan (breed over alle ecosystemen heen) zijn een combinatie van:

- Bestaand en voorgenomen beleid, zoals PSN, PAGW, KRW,
- Restopgave (nieuw beleid) komt voornamelijk vanuit Taskforce pakket, zoals zoneringsaanpak en pijler natuurherstel
    - Slim vormgeven zodat beleid bijdraagt aan zowel NHV opgave als de doelen uit de taskforce (systeemherstel, selectie gebieden).

Het maatregelenpakket uit de taksforce zal significant bijdragen aan de NHV doelen voor 2030. Wat aanvullend nodig is, bijvoorbeeld voor het stedelijk ecosysteem, wordt nog nader onderzocht en uitgewerkt. Begin 2027 levert het Planbureau voor de Leefomgeving haar reflectie op van de bijdrage van het MTF pakket aan de doelen van de NHV.

Intern gebruik

Natuurplan tijdslijn (onder voorbehoud)

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

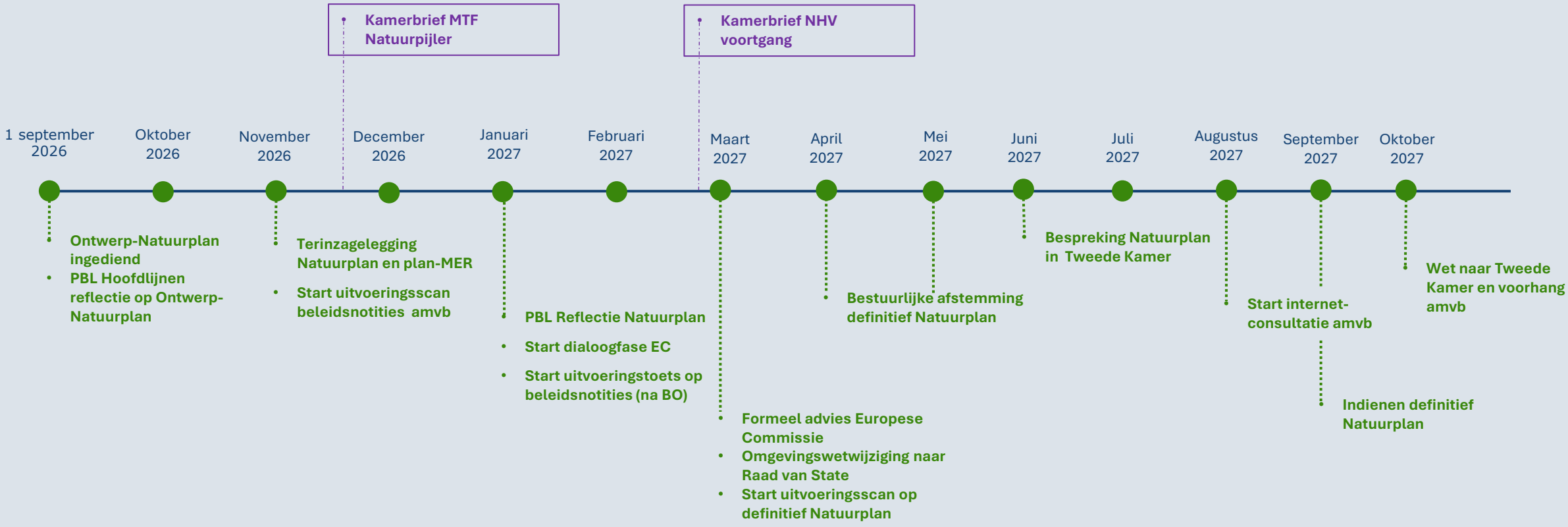

4. Ontwerpprogramma– Natuurplan: Overeenkomsten

- De minister heeft aangegeven dat het MTF een substantiele bijdrage moet leveren aan de NHV-doelen en koppelkansen zoveel mogelijk te willen benutten
- Bevatten beide verschillende **inhoudelijke maatregelen** met het oog op natuurherstel.
- Het maatregelpakket uit de TLNS landt in beide programma's.
- **Zienswijzenprocedures lopen parallel** vanwege inhoudelijke overlap. Zo kunnen belanghebbenden beide producten meenemen in hun reacties. Let op: het blijven wel twee op zichzelf staande procedures en programma's.
- Geven **doelen in de tijd**.
- **LVVN verantwoordelijk** voor beide producten.
- Borduren voort op en geven nadere invulling aan de **VHR doelen** (instandhoudingsverplichtingen, verslechteringsverbod Natura 2000-gebieden).
- Op den duur worden beide programma's mogelijk geïntegreerd. Op korte termijn was dat niet haalbaar vanwege:
  - Procedures van de Natuurherstelverordening en Natuurplan vanuit Europese Unie,
  - Urgentie van stikstofproblematiek.

Intern gebruik

5. Ontwerpprogramma – Natuurplan: Verschillen

- **Grondslag**:
  - **Natuurplan** -> Directe opdracht vanuit de NHV
  - **Ontwerpprogramma** -> Middel voor bereiken VHR doelen niet dwingend voorgeschreven.

- **Reikwijdte:**
  - Natuurplan ziet toe op **alle natuur in NL** (waarvan wel groot percentage Natura 2000 ihkv artikel 4,5 NHV goede toestand- verplichtingen).
  - Ontwerpprogramma ziet alleen toe op **voor stikstofgevoelige habitats in Natura 2000-gebieden.**
- **Scope:**
  - Natuurplan focus op **alle drukfactoren**
  - Ontwerpprogramma voornamelijk focus op **stikstofreductie** en andere drukfactoren voor stikstofgevoelige habitats in Natura 2000-gebieden.
- **Doelen in tijd**:
  - Natuurplan kent kwantitatieve doelen in tijd: **2030, 2040, 2050**.
  - Programma: gericht op de wettelijke emissiedoelen voor **2035** en streefwaarde in **2030**.

Intern gebruik

6. Artikel 25: Fonds voor stikstof, landbouw en natuur

De meeste posten zullen direct of indirect bijdragen aan het halen van de doelen van de Natuurherstelverordening. De grootste raakvlakken tussen de verschillende NHV artikelen en de verschillende onderdelen van het Stikstoffonds zijn te vinden in:

- Gebiedsgerichte aanpak/zonering.
- Agrarisch Natuurbeheer.
- Natuurherstel
- Kaderrichtlijn Water.

Verdere uitwerking van deze posten is bezien in de komende periode en zal in lijn lopen met de uitwerking van de voorjaarsnota.

Tabel 30 Verdeling middelen Stikstoffonds coalitieakkoord

Onderdeel	Budget
Gebiedsgerichte aanpak / zonering	€ 9 miljard
Agrarisch natuurbeheer	€ 1,2 miljard + € 165 miljoen per jaar na 2035
Natuurherstel	€ 2,2 miljard + € 200 miljoen per jaar na 2035
Managementmaatregelen en innovatie	€ 2 miljard
Vrijwillige beëindigingsregeling	€ 2,75 miljard
Kaderrichtlijn Water	€ 1,25 miljard
Flankerend beleid en uitvoering (overig)	€ 1,35 miljard + € 70 miljoen per jaar na 2035
Industrie en mobiliteit	€ 250 miljoen

Intern gebruik

Vragen?

Intern gebruik

Deelsessie 6:

Plan-mer

PlanMER bij het Ontwerp-Natuurplan

Stakeholderbijeenkomst 7 oktober 2026

Deelsessie 6

Wat bespreken we vandaag?

Methode en mer-procedure

- Hoe de mer-procedure werkt en wie waarover gaat
- Wat er in het MER staat: aanpak, varianten en conclusies
- Waar u op kunt letten bij het lezen en hoe u kunt reageren
- Vervolg

Uitkomsten en aanbevelingen (algemeen)

Highlights per artikel

- Doelbereik
- Effecten op de leefomgeving

Het Natuurplan en de mer

Waar gaat het over en waarom doen we dit?

1. Wat is een mer/MER?

Doel van een mer

Milieu een volwaardige plek geven in besluitvorming over plannen en projecten

(Beleid: visies of programma's zoals het Natuurplan of een plan/ vergunning voor een concrete ontwikkeling)

Let op:

- mer is geen doel op zich, maar altijd gekoppeld aan het te nemen besluit
- Een MER gaat niet over kosten, draagvlak, techniek, grondbezit etc., maar over effecten op milieu/ fysieke leefomgeving

Afkortingen:

- mer = procedure van milieueffectrapportage
- MER = milieueffectrapport (belangrijke stap in de procedure)
- Soms ook: OER (omgevingseffectrapport)
- Plan – en project-mer (beoordeling), wij richten ons nu op plan-mer

1. Wat is een mer/MER?

Hoe werkt mer?

- Overheid (bevoegd gezag) wil een plan opstellen of besluit nemen
- Initiatiefnemer onderzoekt milieueffecten van het plan of besluit in het MER
- Info over milieu-impact is beschikbaar voordat een definitief besluit wordt genomen

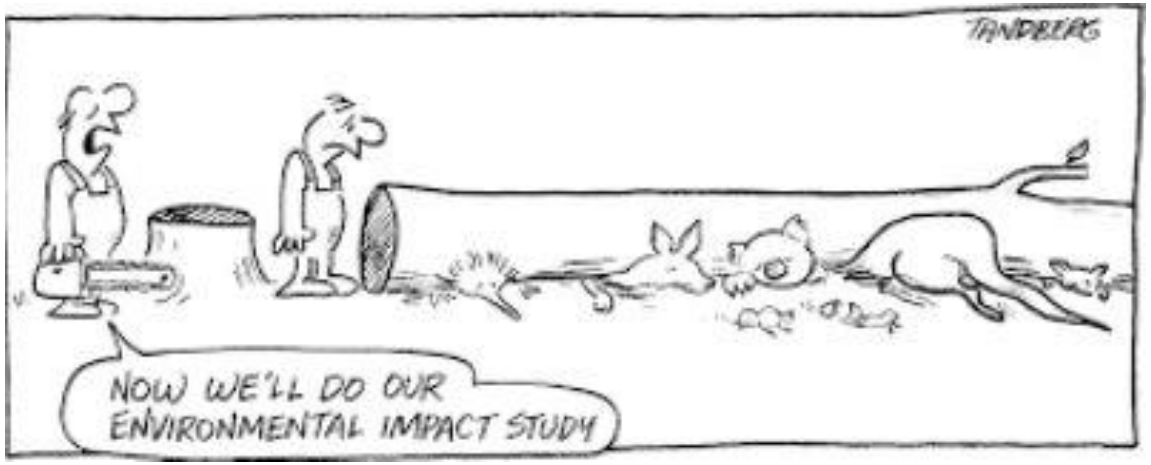

2. Wanneer is plan-mer verplicht?

Plan-mer is verplicht bij een plan als:

- het plan **kaders** stelt voor toekomstige besluiten over projecten in het plangebied waarvoor een project-mer of een mer-beoordeling verplicht is, of
- de ontwikkelingen binnen het plan mogelijk tot significante gevolgen leiden voor Natura 2000-gebieden waarvoor een **Passende Beoordeling** nodig is.
- plannen zijn in ieder geval: een omgevingsvisie, een programma, een omgevingsplan (bij kaderstelling) en een voorkeursbeslissing.

Waarom een planMER?

Wettelijk verplicht en meerwaarde voor het Natuurplan

- Het plan is kaderstellend voor latere besluiten over de leefomgeving
- Beleidskeuzes integraal wegen
- Maakt kansen, risico's en onzekerheden expliciet vóór het definitieve plan
- Aanbevelingen voor definitief Natuurplan en vervolgbesluiten
- Een passende beoordeling is nodig: effecten op Natura 2000-gebieden niet uit te sluiten

De mer-procedure in vier stappen

Van reikwijdte tot vaststelling van het definitieve Natuurplan

1. Voorfase

Notitie Reikwijdte en Detailniveau, zes weken ter inzage, zienswijzen en advies Commissie mer

2. MER opstellen

Op basis van de vastgestelde reikwijdte, gericht op de nieuwe beleidskeuzes

3. Ter inzage (naar verwachting 6 november)

Ontwerp-Natuurplan en MER gelijktijdig; iedereen kan een zienswijze indienen,

Commissie mer toetst

4. Reactienota en eventuele aanpassingen MER

5. Besluit

De minister stelt het Natuurplan vast

Wie doet wat?

Opdrachtgever, opstellers, meedenkers en onafhankelijke toets

- LVVN: initiatiefnemer én bevoegd gezag
- TAUW, met CLM en Wageningen Social & Economic Research: opstellers van het MER
- Interbestuurlijke Stuurgroep en begeleidingscommissie (IPO, UvW, LVVN, I&W, VRO, VNG)
- Commissie mer: onafhankelijke toets op kwaliteit en volledigheid

Wat staat er in het MER?

Aanpak, varianten en conclusies

Wat staat er in het MER?

De opbouw van het rapport en waar u vooral op kunt letten

- 0. Samenvatting
- 1. Inleiding en mer-procedure
- 2. Het Natuurplan
- 3. Methodiek
- 4. Huidige situatie en ontwikkeling
- **5. Effectbeoordeling varianten**
- **6. Beoordeling Ontwerp-Natuurplan**
- 7. Samenhang tussen artikelen
- 8. Conclusies en aanbevelingen
- 9. Kennisleemten en monitoring
- Bijlagen en passende beoordeling
    1. Begrippenlijst
    2. Uitgebreide effectbeoordeling van de varianten
    3. HSAO: huidige beschrijving en autonome ontwikkelingen
    4. Passende Beoordeling

Waar kunt u op letten bij het lezen?

- Begin bij de samenvatting: die volgt de opbouw van het hele rapport
- Let op het onderscheid tussen effect op de leefomgeving en doelbereik
- Lees de varianten als verkenning van keuzes, niet als voorgenomen besluit
  - De beoordeling van de varianten is anders dan de beoordeling van het Ontwerp Natuurplan (voorkeursalternatief)
- In H6 staat de beoordeling van het Ontwerp Natuurplan: het voorkeursalternatief (VKA).
- Bijlagen bevatten de onderbouwing per artikel, inclusief kennisleemten
- Kijk vooral naar wat dit betekent voor uw eigen sector en gebied

Aanpak en beoordelingskader

Kwalitatief, op hoofdlijnen en signalerend – passend bij een strategisch plan

- Alleen nieuw of aanvullend beleid wordt beoordeeld
- Bestaand beleid is de referentie: huidige situatie en autonome ontwikkeling
- Focus op 2030, met doorkijk naar 2040 en 2050

Rad van de Leefomgeving als kader, met landbouw en visserij expliciet erin

Vijf klassen: van positief tot negatief

Aparte toets op doelbereik, plus passende beoordeling en samenhangsanalyse

Tabel 3.2 Vijfpuntenschaal beoordeling effecten

Mate van invloed ten opzichte van de referentiesituatie (HSAO)
Positieve invloed
Licht positieve invloed
Geen of neutrale invloed
Licht negatieve invloed
Negatieve invloed

Naar welke thema’s zijn gekeken? (effectbeoordeling)

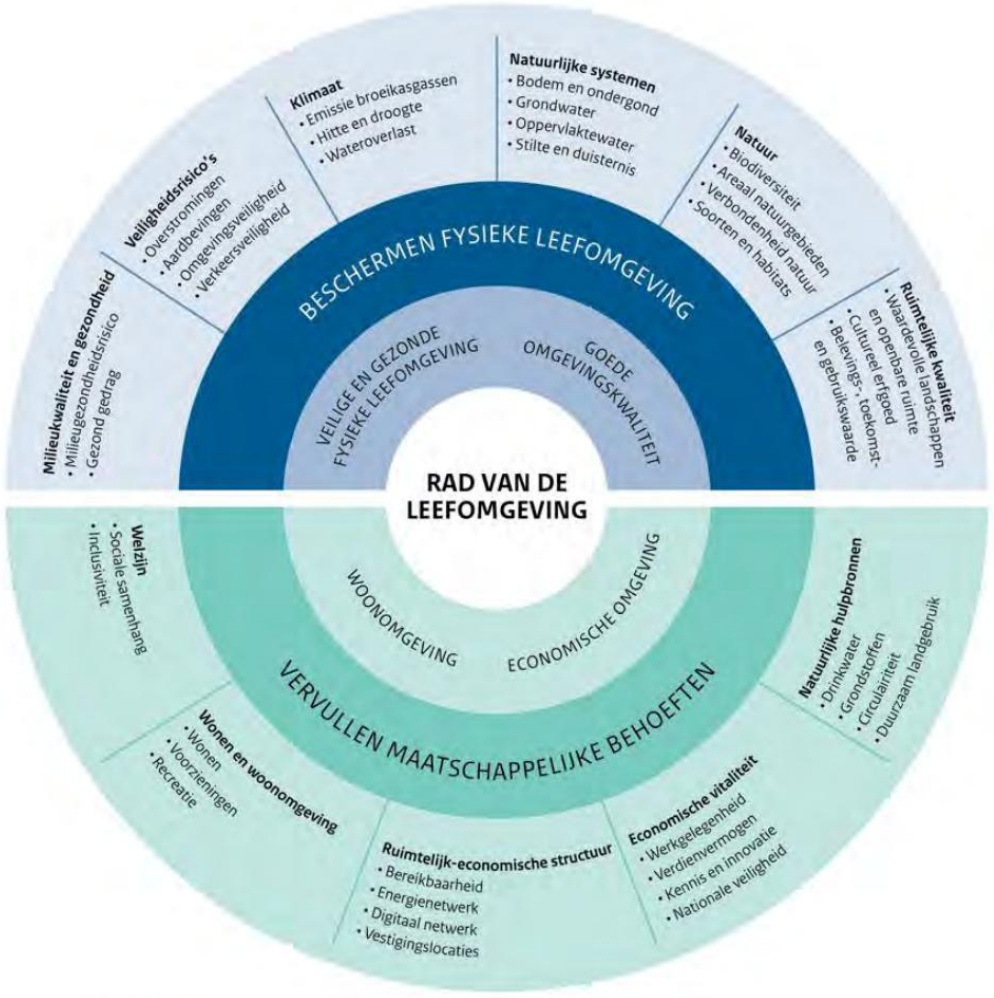

Figuur 0-1: Rad van de leefomgeving

Rad van de Leefomgeving

- Milieukwaliteit en gezondheid
- Klimaatmitigatie
- Klimaatrisico’s
- Veiligheidsrisico’s
- Natuurlijk systemen
- Natuur
- Landschap en openbare ruimte
- Welzijn
- Wonen en woonomgeving
- Economische vitaliteit (landbouw, visserij)
- Natuurlijke hulpbronnen

Huidige situatie en autonome ontwikkeling

Waar we vandaan komen als het beleid ongewijzigd blijft

- Veel soorten en habitattypen verkeren niet in een gunstige staat
- Drukfactoren: stikstof, verdroging, waterkwaliteit, gewasbescherming, versnippering
- Klimaatverandering en concurrerende ruimteclaims vergroten de knelpunten
- Bestaand beleid helpt, maar is onvoldoende: er blijft een restopgave
- Landbouw: agrarisch terrein beslaat bijna 54% van Nederland; het areaal cultuurgrond neemt langzaam af door concurrerende ruimteclaims, terwijl schaalvergroting en specialisatie doorzetten
- Visserij: de vloot krimpt door sanering, kosten, regeldruk en vergrijzing; de visserijdruk op het mariene ecosysteem neemt autonoom af
- Voor alle thema's in het Rad is de HSAO uitgewerkt (bijlage 2 in het MER)

Inzichten uit het MER

Overkoepeld

Beoordeling van het Ontwerp-Natuurplan

- Het plan is nog abstract: maatregelen, locaties en instrumenten zijn deels open
- Effecten op gebiedsniveau zijn onzeker
- In potentie positief voor de leefomgeving, mits goed uitgevoerd: verkoeling en recreatieruimte in de stad, aantrekkelijker landschap, robuuster bodem- en watersysteem.
- Nadere toetsing nodig zodra maatregelen concreet worden in ruimte en tijd
- Aanbevolen: stuur op ecosysteemherstel, maak ruimtelijke keuzes (voor korte en lange termijn), borg beheer en financiering.
    - De grootste natuurwinst zit in kwaliteit en locatie, niet in oppervlak: areaal helpt pas met goede waterkwaliteit, grondwater, minder stikstof en passend beheer.

In hoeverre worden de NHV-doelen bereik met het Ontwerp Natuurplan

Paar highlights

- Doelbereik voor alle artikelen onzeker
- Geordend per artikel in plaats van per systeem
- Focus op specifieke doelen/indicatoren ipv (eco)systeemherstel
- Sterk leunend op bestaand beleid en vrijwilligheid
- Nog zonder ruimtelijke prioritering
- Voor alle artikelen is (en blijft) een restopgave
- Beperkte inzet op verminderen drukfactoren en systeemherstel
  - mogelijke inzet op drukfactoren vanuit maatregelpakket ‘landbouw, natuur en stikstof’
- Bij uitstel wordt de opgave groter (o.a. voor artikel 4).

Landbouw in het MER

Het agrarisch gebied is cruciaal voor het doelbereik - maar vraagt ruimtelijke keuzes en perspectief

- Ruimtebeslag: landschapselementen, bufferzones, vernatting en natuurvriendelijke inrichting verkleinen het productieareaal.
- Stapeling: waar Natura 2000, veenweide, beekdalherstel en vogelkerngebieden samenvallen, staat het verdienvermogen het meest onder druk.
- Doelbereik leunt sterk op vrijwilligheid en bestaand beleid (ANLb, GLB, stikstof, KRW); leg per doel of gebied vast wanneer dat onvoldoende is.
- Grond is de bottleneck: te weinig ruilgrond en grondinstrumenten, terwijl fiscale regelingen de grondprijs opdrijven en functieverandering afremmen.
- Aanbevolen: maak expliciet waar natuurherstel prioriteit krijgt en waar landbouwkundig gebruik of natuurinclusieve landbouw passend blijft.
- Aanbevolen: duurzame verdienmodellen, structurele beloning van maatschappelijke diensten, en geborgd beheer na inrichting.

Mariene ecosysteem en visserij

Nu nog beperkte impact, maar voor het doelbereik zijn echte keuzes op de Noordzee nodig

- De mariene maatregelen zijn nog niet geconcretiseerd en de restopgave is niet inzichtelijk; daardoor is de omvang van de effecten op de visserij nu nog niet te bepalen.
- Tegelijk is duidelijk dat ruimte reserveren voor natuurherstel beperkingen kan geven voor visserij, zandwinning, energie en scheepvaart.
- De grootste ecologische meerwaarde zit in de variant met zowel uitbreiding als kwaliteitsverbetering (5.A.4)
  - Robuust functionerend ecosysteem (met buffer)
  - Om doelbereik te behalen is forse inspanning nodig drukfactoren te verminderen
  - pak (ook) bodemberoering als belangrijkste drukfactor aan; zonder gerichte drukverlaging herstelt de zeebodem onvoldoende.
- Aanbeveling: prioriteer gebieden vanuit ecologisch oogpunt, stuur op meervoudig gebruik daarbuiten (in samenhang met ander beleid & ontwikkelingen), voorkom cumulatieve druk op visserij, rekeninghouden met de dynamiek: seizoenen, vismigratie, weersomstandigheden
  - Focus niet uitsluitend op de kortetermijnmaatregelen, maar werk ook een strategie uit voor de maatregelen ten behoeve van de doelen in 2040 en 2050. Zeebodems en vegetaties kennen een lange hersteltijd

Aanbevelingen voor het vervolg

Wat het MER meegeeft voor het definitieve Natuurplan

- Maak de restopgave per artikel concreet en stuur op veerkrachtige systemen
- Werk een langetermijnstrategie uit richting 2040 en 2050
- Pak drukfactoren breder aan dan stikstof alleen
- Maak expliciete ruimtelijke keuzes en voorkom stapeling van opgaven
- Borg uitvoering juridisch, financieel en bestuurlijk
- Beperk negatieve effecten op landbouw en visserij met gerichte keuzes en verdienmodellen

Passende beoordeling

- Waarom nodig: een plan mag alleen worden vastgesteld als aantasting van Natura 2000 is uit te sluiten.
  - Ook herstelmaatregelen kunnen tijdelijk of lokaal negatief uitpakken, denk aan verstoring door herinrichting of stikstofuitstoot van materieel.
- Scope en detailniveau: alleen de additionele maatregelen zijn getoetst; bestaand beleid is eerder al beoordeeld. Het plan is nog abstract, dus de beoordeling is op hoofdlijnen.
- Waar het Natura 2000 raakt: artikelen 4, 5, 9, 10, 11 en 12 - beheerwijziging, herinrichting, vernatting, graafwerk en aanplant. Artikel 8 speelt stedelijk en dus hooguit aangrenzend.
- Conclusie: te weinig concreet om een significant effect uit te sluiten, maar evenmin aangetoond. Mitigatie is naar verwachting goed mogelijk, dus Natura 2000 vormt geen belemmering.
- Aanbeveling: werk mitigatie per gebied uit in de projectfase.

Vervolg en zienswijzen

Wat gebeurt er met deze informatie en met uw inbreng?

- Ontwerp-Natuurplan en MER liggen gelijktijdig ter inzage; iedereen kan reageren
- Zienswijzen, advies van de Commissie m.e.r. en reflecties worden verwerkt
- Het definitieve Natuurplan volgt uiterlijk 1 september 2027
- De noodzaak van een nieuwe MER (tweede fase) voor het definitieve Natuurplan hangt af van de inhoud van het plan en het advies van de Commissie mer.
  - Inhoud van het plan: afhankelijk van de vraag of de maatregelen in het Natuurplan of in andere programma's worden opgenomen.
  - Besluit noodzaak tweede fase MER: januari 2027

Inzichten uit het MER

Per artikel

Highlights artikel 4

Artikel 4 – land-, kust- en zoetwaterecosystemen

- Keuze: eigenstandige doelen per groep habitattypen, en welke gebieden eerst?
- Highlight: het verschil zit in de fasering, niet in de omvang van de opgave. Uitstel verplaatst de effecten, het laat ze niet verdwijnen. De opgave wordt groter zonder inzet op korte termijn (doelbereik onzeker)
- Aanbeveling: prioriteer kwetsbare gebieden en drukfactoren, en combineer natuurherstel met herstel van bodem, water, hydrologie en verbindingen

Voorbeeld beoordelingstabel

Tabel 5.1 Effectbeoordeling varianten 4.A.1 en 4.A.2

Thema	Beoordeling variant 4.A.1 (afzonderlijke 30 %-opgave voor beide groepen habitattypen)	Beoordeling variant 4.A.2 (één gezamenlijke opgave, prioriteit voor zoute habitattypen)
Veiligheidsrisico's	Neutraal	Neutraal
Klimaat	Licht positief	Neutraal
Natuurlijke systemen	Positief	Licht positief
Natuur	Positief	Licht positief
Landschap & openbare ruimte	Positief	Licht positief
Natuurlijke hulpbronnen	Neutraal	Licht negatief
Economische vitaliteit	Negatief	Licht negatief
Ruimtelijk economische structuur	Licht negatief	Neutraal
Wonen en woonomgeving	Neutraal (licht positief en licht negatief)	Neutraal
Welzijn	Licht positief	Neutraal
Milieukwaliteit & gezondheid	Positief	Licht positief

Highlights artikel 8 en 9

Artikel 8 – stedelijke ecosystemen

- Keuze: tellen agrarische weilanden mee, en stellen we kwaliteitseisen?
- Highlight: kwaliteit is bepalend. Zonder eisen aan inrichting en beheer groeit het oppervlak, maar niet de ecologische waarde.
- Aanbeveling: kijk niet alleen naar het vergroten van oppervlak, maar neem kwaliteit direct mee. Stuur op het systeem in plaats van op hectares

Artikel 9 – rivieren en overstromingsgebieden

- Keuze A – reikwijdte van het opsporen en verwijderen van onnodige barrières (9.A.1–9.A.3)
- Keuze B – overstromingsgebieden herstellen binnen Natura 2000 of ook daarbuiten (9.B.1 / 9.B.2)

Highlight: 9.A.3 geeft het hoogste doelbereik, maar inventariseren is nog geen verwijderen; bij keuze B liggen de echte ruimteclaims

Aanbeveling: koppel de inventarisatie aan ecologische winst, gebruik het KRW-afwegingskader en start voor 2030 met barrières zonder functie. Zonder systeemherstel van rivierdynamiek blijft doelbereik beperkt. Ruimtelijke prioritering ontbreekt nog grotendeels.

Highlights artikel 10 en 11

Bestuivers en het agrarisch gebied

Artikel 10 – bestuivers

- Keuze: generiek of gebiedsgericht, geconcentreerd of gespreid
- Highlight: gebiedsgericht alléén levert eilanden op; het meeste effect komt van minder gewasbeschermingsmiddelen én meer leefgebied
- Aanbeveling: zie artikel 10 niet los van de andere artikelen: minder gewasbeschermingsmiddelen, én beheer en verbinding van bestaand leefgebied is noodzakelijk om doelen te behalen, ook buiten natuurgebieden. Maaibeheer langs infrastructuur is laaghangend fruit.

Artikel 11 – landbouwecosystemen

Keuze: gebiedsgericht of verspreid, verplichtend of vrijwillig

Highlight: hier ligt de grootste uitdaging; het beeld van doelbereik op korte termijn (onder meer boerenlandvogels) is soms te rooskleurig

Aanbeveling: veel komt bij agrariërs te liggen. Geef sector een duurzaam toekomstperspectief. Verplichting kan nodig zijn voor randvoorwaarden of bescherming, maar veel maatregelen vragen actieve inzet van boeren en dus langjarige vergoeding, begeleiding en verdienmodellen.

Highlights artikel 12 en 13

Artikel 12 – bosecosystemen

- Keuze: sturen op systeemherstel of op losse indicatoren, provinciaal of nationaal
- Highlight: systeemherstel is sterker voor de lange termijn; bosuitbreiding is niet overal wenselijk.
- Aanbeveling: stel landelijke, uniforme kaders op (kwaliteit), koppel de bosopgave aan artikel 4 en 11 en houd rekening met klimaatverandering bij soortkeuze

Artikel 13 – aanplant van bomen

Keuze: geen aanvullende ambitie, of 25 miljoen bomen tot 2030

Highlight: zonder ambitie geen doelbereik. Mét ambitie is goede ecologische inpassing bepalend, en ontstaat extra ruimtebeslag.

Aanbeveling: benader de opgave ook ecologisch en in samenhang met artikel 4, 10, 11 en 12, met soorten die passen bij bodem en watersysteem

TAUW | a living ambition

Vragen?

Martijn Gerritsen en Laura van der Stelt

+31 65 33 53 57 8

Martijn.gerritsen@tauw.com

www.tauw.nl

Deelsessie 7:

Natuurpact 2.0 irt NHV

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Natuurpact 2.0

Deelsessie Stakeholderbijeenkomst NHV

07-10-2026

Programma:

Waarom een Natuurpact 2.0
De kern van Natuurpact 2.0
Natuurpact 2.0 en de NHV
Planning en fasering
In gesprek met elkaar

Waarom een Natuurpact 2.0?

- 2013 – Natuurpact
- Exogene ontwikkelingen sinds 2013
- Nieuwe opgaven en kaders uit Europa
- Knelpunten in uitvoering
- Betere samenwerking nodig
- Onderzoek Berenschot
- Bouwsteen Rapport
- Kamerbrief 26 juni 2026

Intern gebruik

De kern van Natuurpact 2.0

Doel Natuurpact 2.0

Toekomstbestendige bestuurlijke afspraken tussen Rijk, medeoverheden en uitvoeringsorganisaties over de inrichting en invulling van het natuurbeleid in Nederland

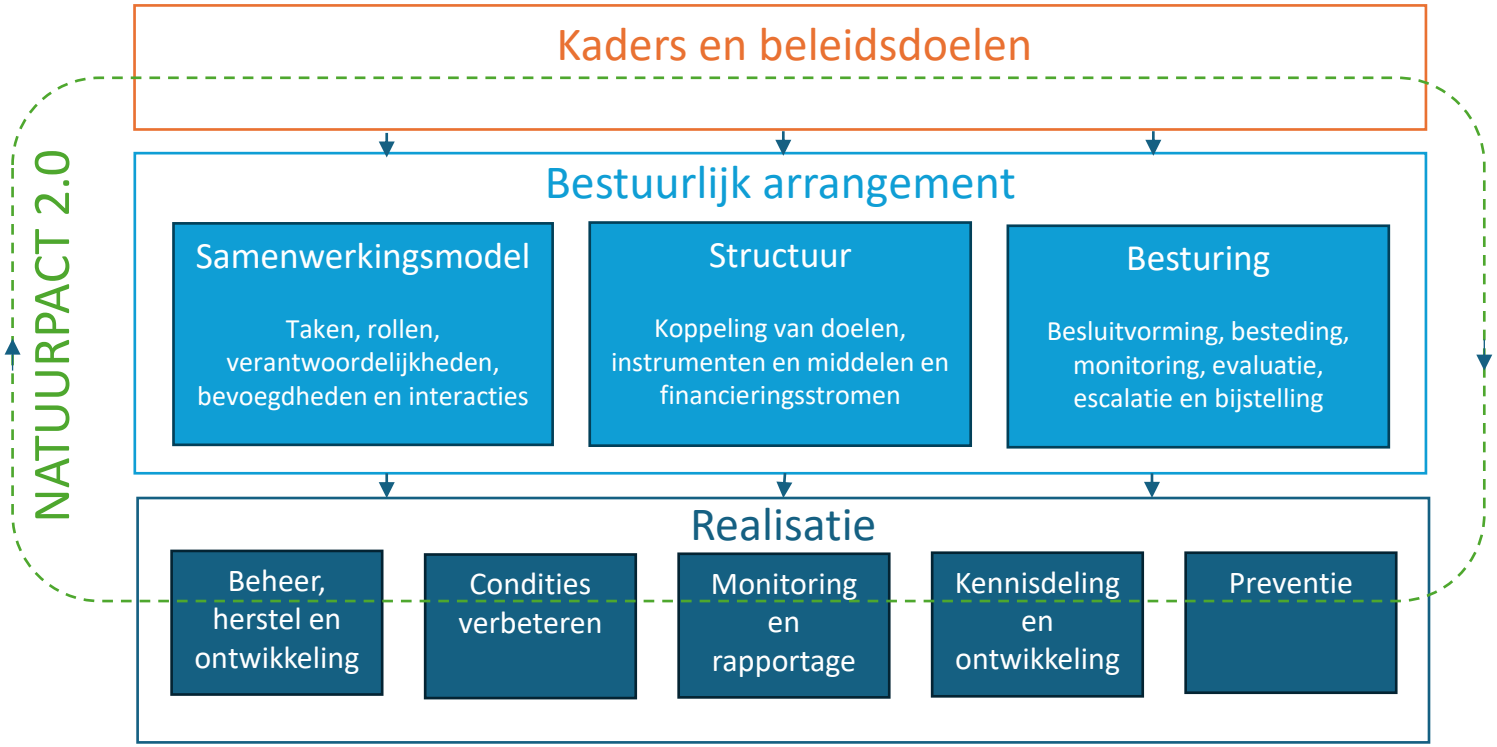

Intern gebruik

Natuurpact 2.0 en de NHV

Doel Natuurpact 2.0

Toekomstbestendige bestuurlijke afspraken tussen Rijk, medeoverheden en uitvoeringsorganisaties over de inrichting en invulling van het natuurbeleid in Nederland

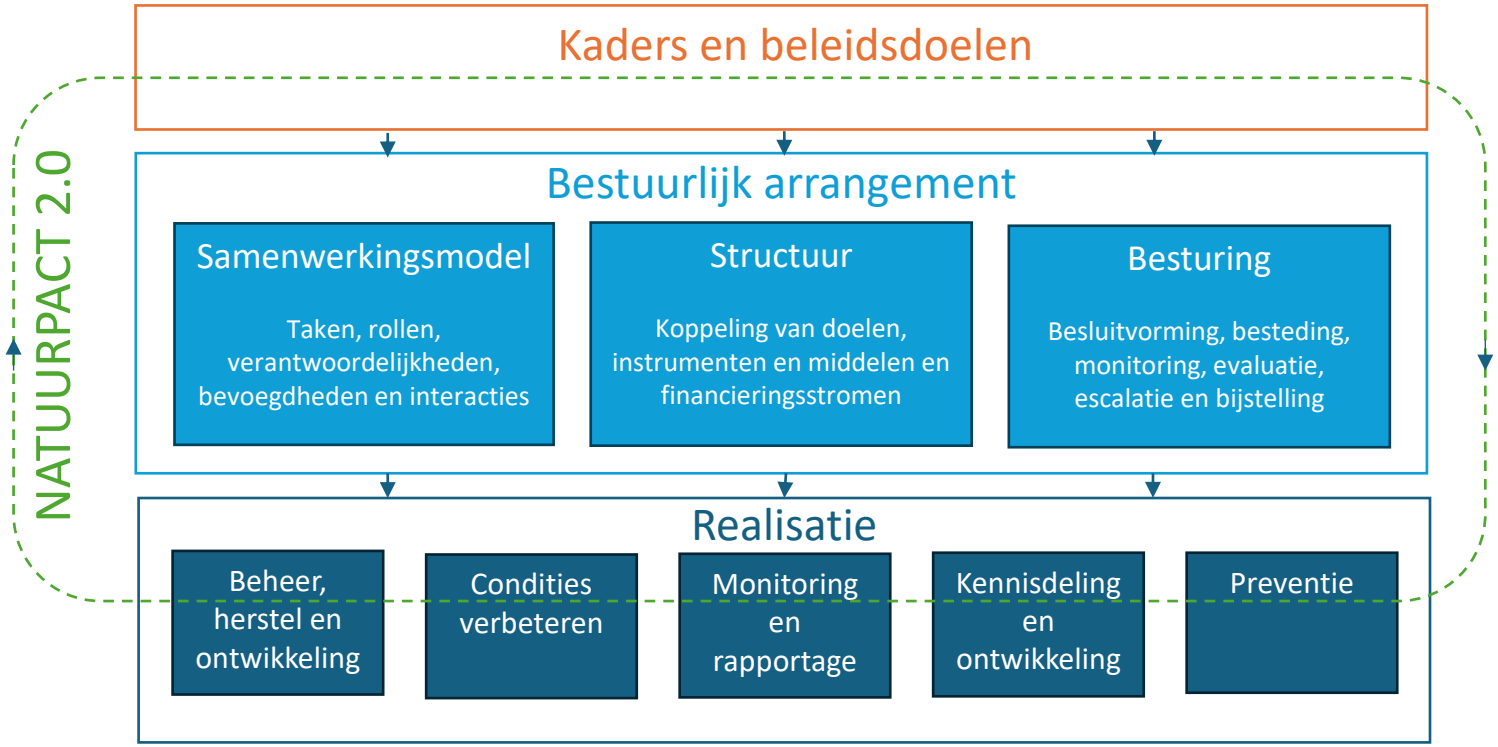

NHV-doelstellingen 2027 en 2030

Tijdelijke wederkerige bestuurlijke afspraken
Verantwoordelijkheidsverdeling, prestaties, financiering, samenwerking, escalatie, etc.

Realisatie-afspraken NHV-proof

Fasering op hoofdlijnen (onder voorbehoud)

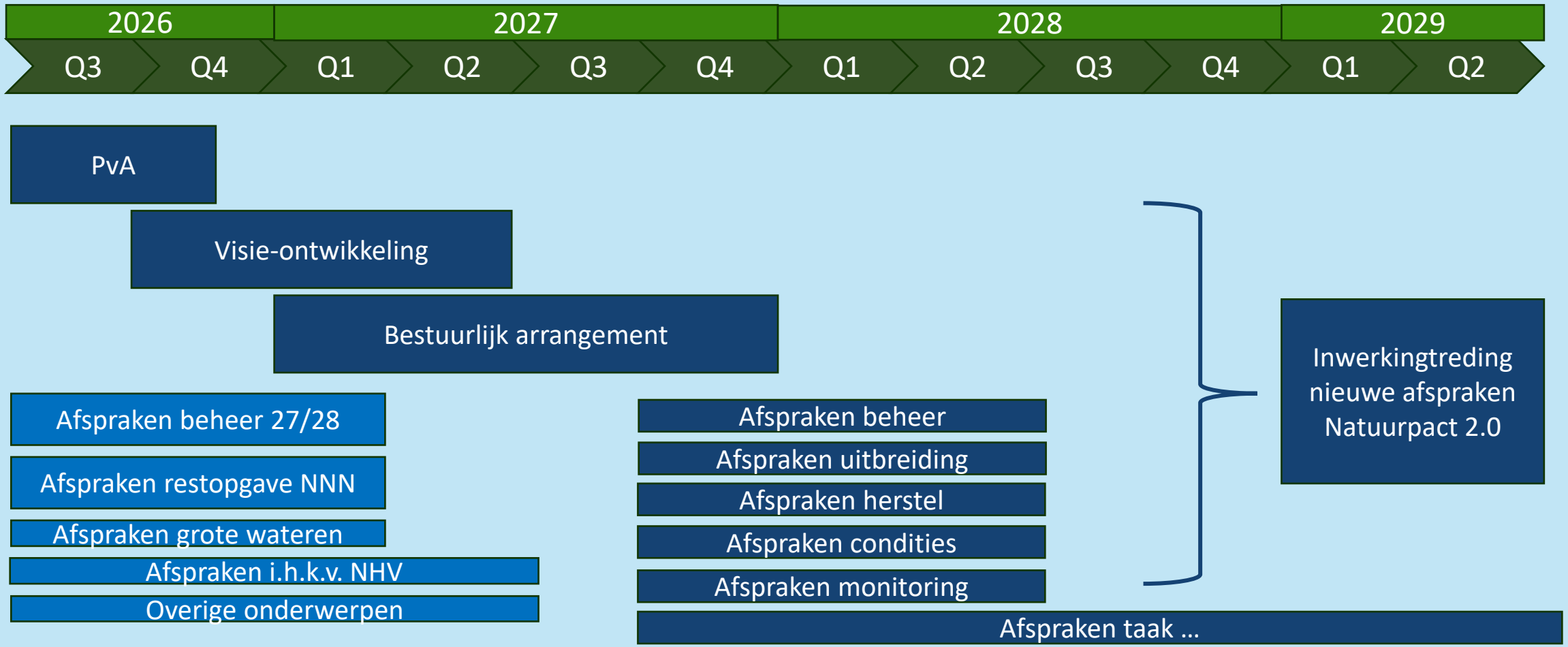

Intern gebruik

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

In gesprek met elkaar

Welke vragen leven er vanuit jouw organisatie over het Natuurpact en/of de relatie met de NHV??

Wat zouden we in het Natuurpact moeten regelen om de NHV goed te kunnen laten werken?

Hoe kunnen we jullie als maatschappelijke partners zo goed mogelijk betrekken bij het tot stand komen van Natuurpact 2.0? Waarvoor juist wel en waarvoor niet?

Plenaire afsluiting:

Intern gebruik

Afsluiting

- Vragen?

Mail:

- nhvteam@minlnv.nl

Website:

- Natuurherstelverordening | Levend Landschap

Duinen Schiermonnikoog, fotograaf: Tineke Dijkstra